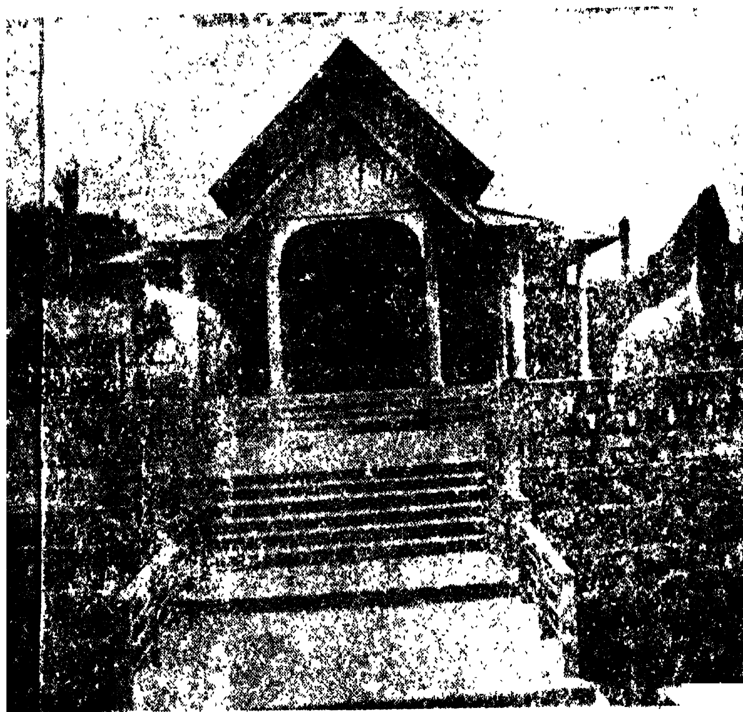
KA HISTORI KA BALANG NONGKREM
(Nongkrem Presbyterian Church)

1870—1981

Da

U Hamarbabiang Mylliemngap

LA PYNMIH DA KA BALANG NONGKREM

1982

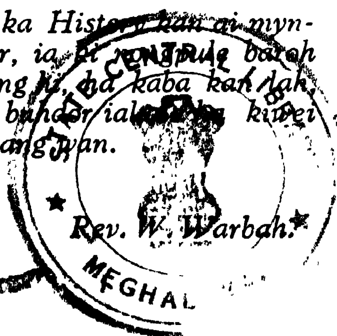
Rev. W. Warbah,
Pastor In-Charge.
Lum Rapleng Sub-District.

Nongkrem
27. 2. 1982.

Ha shwa ban kdat na kawei ka Juk sha kawei pat, ngi dap da ka jingkmen kaba khraw ba ka Balang Nongkrem ka la lah ban pynmih ia ka History jong ka naduh ba la seng ia ka. Haba kyrtiang dien sha ki sngi ki por ba la leit noh, ka Balang ka la iaid lyngba ia kiba bun ki at ki them ha ka jingiaid lynti jongka. Hateng hateng don ki jingjia kiba pynkyndeh dohnud bad pyntyrsiang ia ka jingsngew. Don pat ruh ki jingja kiba pynkthang bad pynkhuslai ha kaba ka Balang ka noh ian ryngkat bad ka jingsheptieng. Namarkata, ban tai bin pa bin ia ki jingjia bad ki jingiakynduh baroh kiba ka Balang ka la mad, donkam ka Kitab ka ban heh bun phew shah ban ia kane. Jar la katta ruh, ia mynta shiwat, nga sngew ba kane ka jingpyrshang jong ka Balang ka la biang eh. Na ki katto katne ki Symboh jingpyrkhat ba la pruid dak ha ka, ngi lah kein ban iohi shai kdar ia ki jingiaid lynti jong ka Balang Nongkrem naduh ba la seng ia ka.

Nga kyrmen ba kune ka History kan ai mynsiem, ha kawei pat ka dur, ia ki [illegible] baroh bad khamtam eh ia ka Balang ki, ha kaba kan lah, sa shisien pat, ban iit bad bu[illegible] ia[illegible] kiwei pat ki pateng pakit ki ban nang[illegible]wan.

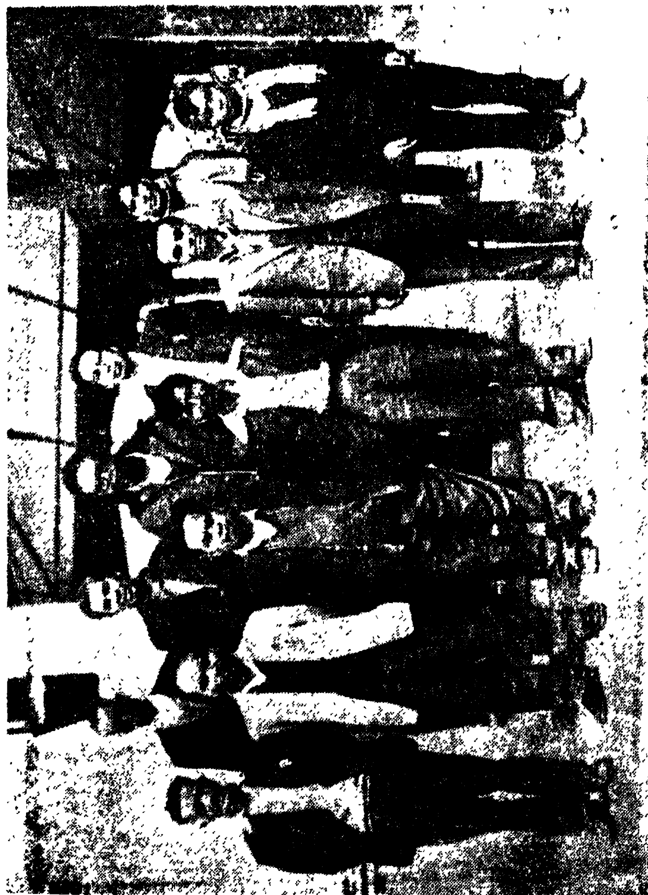
CHECKED

Rev. W. Warbah.

U Pastor, Ki Tymmen Basan Lum Rapleng Sub - District.

L to R (Back)—(1) Mr. Shalliwell Wankhar.
(2) Mr. Hesting Manick Syiem (3) Rev. Watsingh Warbah
(4) Mr. Rota Mylliem (5) Mr. Jop Singh Kharbithai.
Front:—(1) Mr. Kretshon Wankhar (2) Mr. Groment Nongspung
(3) Mr. Nishon Roy Dkhar (4) Mr. Triwell Kharkongor
(5) Mr. Dio Khyriem (6) Mr. Drom Pyngrope.

U Pastor, u Tymmen Basan ryngkat bad ki Rangbah Balang Ka Balang Nongkrem

L to R :—

Back:—(1) Mr. Hesting Manick Syiem (T.B.) (2) Mr. Phraiswell Khyriemmujat (3) Mr. Sendwell Mylliemngap (4) Mr. Monbha Manik Syiem (5) Mr. Raplang Khyiemmujat (6) Mr. Drar Singh Warkhyllew.

Front—(1) Mr. Otarwin Warbah (2) Mr. Peace Maker Kharngi (3) Mr. Winlansis Chullai (4) Rev. Watsingh Warbah & (5) Mr. Hamarbabiang Mylliemngap.

JINGKDEW

Ka Shnong Nongkrem

Ka Shnong Nongkrem ka long kawei na ki shnong kiba rim bha ha kane ka ri Khasi-Jaintia. Ym lah shuh ban tip naduh mynno ki briew ki la wan buhai shnong ha ka. Naduh hyndai hynthai ia ka Shnong Nongkrem la ju tip kum "KA SHNONG SAIÑ HIMA SIMA, KA SHNONG SAIÑ SYIEM BUH SYIEM, KA SHNONG KI BAKHRAW BATRI BAD KA SHNONG KI KHLA KA WAIT". Ia kane ka shnong la ker na shaphang Shatei bad Shathie da ka wah Umiew, kaba mih na kawei ka tyllong kaba ki khot ka 'LANGKYNDUR'. Na shaphang Mihngi la ker da ka Raid Nongbri bad na Sepngi da ka Hima Mylliem Ka shnong hi baroh kawei kumba la jer la thoh ia ka da ka kyrteng 'NONGKREM' ka don ka jingshisha ha ka bad ka jingitynnad jong kane ka shnong ka shong shibun eh ha ka jingdon ki krem ki kroh bad ki mawlong mawteh. Hynrei la iathuh ba ia ka jingitynnad jong ka, la pynjot noh da u Jumai bah ha ka 12 tarik u Jylliew jong ka snem 1897. Nangta, kane ka shnong ka don ruh ha kynjang kumba 5258 phut ha iew Pynsing haba thew na sla jong ka duriaw.

Ia kane ka shnong kat kum ka jingiathuh-khana pateng la wan buhai shnong nyngkong eh da kawei ka jait Pyngrope. Kine mynshwa ki shong ki sah ha kawei ka jaka kaba ki khot ka 'UMLUNG' kaba don ha lyndet jong u Lum Rapleng. Nalor ka jait Pyngrope, hadien la wan sa ki Lai Kur bad kita ki long: Ka Jait Mylliemngap ka wan na sha ki thaiñ

Mylliem, kiba shong ha ki rngi jong u Lum Shyllong, ka jait Warbah na sha ki thaiñ Ri War, ka jait Khyriemmujat na sha ki thaiñ Khyriem. Ia kine hadien la tip ia ki kum 'Ki Sawkur' kiba nyngkong eh jong ka shnong Nongkrem. Dei hadien kane ba la jied ia kawei ka kpoh na ka jait Pyngrope ban long u Lyngdoh shnong ha kane ka shnong bad ka iing Lyngdoh, ha kaba shong ka Sohsla Lyngdoh ka dang sah haduh kine ki sngi.

Haba la seng ia ka Hima Shyllong, hadien ka jingwan mih kata ka Kmie Tymmen jong ka jait Syiem Shyllong, ka Pah Syntiew, ka shnong Nongkrem ka la long ka Nongbah jongka. Hadien ba la phiah ia kane ka Hima—Ka Hima Mylliem bad ka Hima Nongkrem, ka shnong Nongkrem ka dang long hi ka nongbah jong ka Hima Nongkrem. Ka iingsad iingsunon jong ka Hima Nongkrem ruh ka don ha kane ka shnong. Jyn haduh ba long Syiem u Klur Singh ba la pynkynriah noh ia ka iingsad iingsunon na Nongkrem sha Smit.

Nalor ki krem ki kroh bad ki mawlong mawteh kiba bun, don ruh ki Mawbynna, ki maw kynthei bad maw shynrang, ki maw sait mraw jong kito ki jait Dkhar kiba shah teh mraw ha ki jait Khasi, ki kor phur meikha pakha bad kiwei kiwei. Hangne don ruh uwei u mawlong ha ka kyntoit Mawmuthoh, ia uba la tip wat haduh kine ki sngi kum u 'Mawlong Swer'. Ka jingiathuh khana pateng ka ong, dei harud jong une u Mawlong ba la pynlong ia ka tang ka sot hapdeng ka

Hima Shyllong bad u Basan Swer ha shwa ba un mih noh na ka Hima Shyllong ban seng ia kawei pat ka Hima ia kaba la tip kum ka Hima Sohra. Kine ki dak ki shin kiba la shon shap shirta ha kine ki maw, ki lah, lehse ban ieng kum ki sakhi kiba pynpaw ba kane ka shnong ka long kawei na ki shnong, kaba la kiew bha shaphrang ha ki por hyndai.

Kawei kaba kham phylla ha kane ka shnong ka long ba ki don ki Khyndai Umdih ki khyndai Umtong bad ki kyrteng jongki ki long:— Ka Wah Tongum ki Syiem, Ka Mawrabon, Ka Um Mylliem, Ka Sait Pathei, Ka Synrangblei, Ka Kohiet-siang, Ka Wah Rynjan, Ka Wah Nong Ryngkew bad ka Semtung.

Ha ki por hyndai, ka tih maw pyrsut, saiñnar, ka khaii masi, bad pur khnam; ki dei ki kam kiba ki briew ki ju trei ha kane ka shnong. Kaba kham kongsan eh na kitei ki jingtrei dei ka tih maw pyrsut bad saiñ nar. Ki nar kiba la pynmih na kane ka shnong la ong ba la ju leit die ia ki shaduh Hat Majai, Phali bad shaduh Shatok. Don kiba iathuh khana ba ka waitlam thma ba la shna na u nar Nongkrem ka lah ban khynrai ar lyngkhot ia kiwei pat ki waitlam ba la shna na kiwei pat ki jait nar. Hynrei hadien, kine kiei kiei ki la duh noh. Ha kine ki sngi, ka jingtrei ba kongsan jong ki briew ka long ka rep ka riang bad ka khaii ka pateng.

Naduh ki por ba mynbarim, ha shwa ka jingwan ka niam Khristan, ka shnong Nongkrem ka long ka shnong kaba bat pyrkhing bha ia ka Niam Khasi. Ia kane lah ban ring nia na kine ki khadwei tylli ki jaka kyntang ba la tip ia ki kum ki Ryngkew ki Basa. La ju ong rub ba kine ki long kum ki 'Nongker Nongda' ia u Khun Bynriew ha ka shitom ka saja, ka thma ka wait bad kiwei kiwei. Ka kyrteng jong kine ki Ryngkew ki Basa, ki long: U Ramja, U Mawsohmih, U Mawpynkhoh star, U Mawlynnong, U Mawshai, U Khyndai Tympei, U Mawpynshing, U Mawbah, U Semtung, U Umiew bad U Marai. Kine baroh ki don la ki jong ki jong ki khana bad ha la ki jong ki jong ki jingleh niam kiba pher ba pher. Napdeng kitei ba la jer kyrteng haneng, dei u Ryngkew Marai uba la sei ia ka 'Iawbei Syiem-blei' kaba kyrteng ka Pah Syntiew, na ka krem Marai kaba don hajan jong u Maw Jingkñia jong ka jait Myllliemngap bad ka jait Warshong. Dei tad haduh ba la tang Syiem ia ki khun jong ka Pah Syntiew, ba la mih ka kñia blang jong kane ka jait bad ia kaba la tip haduh kine ki sngi kum "KA POMBLANG SYIEM". Kane ka jingkñia ka long kawei na ki jingleh niam kiba kham pher. Ka ju neh san sngi lynter. Ia ka kñia blang la ju leh tang arsien. Kawei la ju pyndep ha uno uno u lum ha ka Sngi Iewduh bad kawei pat la pyndep ha khmat jong ka Iingsad iingsunon ha ka sngi Lyngka jong kata ka taiew leh niam. Na kane lah ban sngewthuh, mynba ka iingsad jong ki Syiem ka dang don ha

Nongkrem, ia kane ka niam jong ki Syiem la pyndep ha kane ka shnong. Pyrkhat ia ka bor jong ka niam kaba la teh ha ka jingmut jong ki briew kiba shong ha kane ka shnong. Lada, yn don ba ong, ba ka niam jong ki Syiem ka long ka niam jong ka Hima baroh kawei, kata ka long ka bym shong nia. Hynrei, nangne lah bın ring jingmut, la kane ka niam ka dei tang ka jong ki Syiem, pynban ki briew kiba don hapoh ka Hima, ki ju sngewtynnad bın ia don ryngkat ha kata ka jinglehniam.

Nalor kitei ki rukom ai jingk̃nia ia ki Ryngkew, ki Basa, ka phur meikha pakha, kaba long lehse kawei na ki rukom jingngeit niam tynrai jong u khun Khasi Khara, ka kynrei bha ha ki por mynshwa. Kumjuh ruh ka Thepmawbah ne ka rukom ai shyieng ne shim shyieng ia kiba iap, la la bun ki bym lah shuh ban leh, pynban don kiba dang sah khyrdong hi haduh kine ki sngi.

LYNNONG - 1

Sha Lyndet ki Lum ka Jingdum

Ha ka spah snem kaba khadphra, ka Ri Bilat ka la pynmih bun ki radbah jong ka balang, kum ki jong u John Wesley, u David Brainerd, u William Williams, u Howelt Harris bad kiwei kiwei, kiba la kloi ban bah wait lyngun da lade hi na ka bynta ka kyrteng u Jisu Khrist. Kane ka mynsiem ka la trei donbor haduh katta katta kat haduh ba kim lah shah ban shong suk ha Seion. Kumta ha ka snem 1797, u William Williams, uba long uwei na ki nongrwai uba bang tam jong ka Ri Wales, u la thaw bad pynmih madan kawei ka jingrwai ribaibal kaba pawnam haduh katta katta, kaba u ai kyrteng 'SHA LYNDET KI LUM KA JINGDUM' (O'er the Gloomy Hills of Darkness). Kane ka jingrwai ka la phriang sha kylleng sawdong jong ka ri Bilat. Une u riewblei u da thrang shisha ban iohi ba ka Gospel u Khrist kan leit shaduh sha lyndet jong ki lum ka jingdum, pynban u Blei ha ka jingthmu ba bymjukut jongu. u la shim noh ia u ha ka snem 1791. Kumta saw snem hadien ka jingiap jongu, la seng ia ka Missionery Society ha ka 21.9.1795.

Hadien ba la seng ia ka Missionery Society, ka jingialap ia ka Gospel ka la sdang ban her kylleng sawdong ka pyrrhei. Suki suki, kane ka la par shaduh kane ka ri bad ka shnong jongngi. Kumta haba ka Mission ka la mynjur

ia ka jingai jingmut u Rev. Jacob Tomlin bad ka la pdiang ia ka Khasi-Jaintia ban long kawei na ki lyngkha trei jong ka. Hadien kata, ka Mission ka la wad briew ban phah trei ha kane ka lyngkha.

U Thomas Jones, ynda u la iohsngew ia kata, ka la don ka jingpynkhih hapoh jongu ban aiti ialade sha kane ka kam. Kumta hadien ba la pynkyntang ia u sha kane ka kam, u Sahep Thomas Jones, ha ka 4 tarik u Naiwieng, 1840, u la soi ia ka jingiateh kular bad ka Mission, ha kata ka jaka kaba ki khot ka 'ROSE PLACE'. Hadien kata u Sahep bad i mem jongu, ki la mih na Kadlieng jong ka Liverpool ha ka 25 tarik U Naiwieng, 1840 bad ki la nohkjat ha ri Khasi ha ka 22 tarik u Jylliew 1841.

Ha ka shithi kaba nyngkong eh, kaba u la thoh na ri Khasi, u Thomas Jones u la thoh kumne ia ka jinglong jong kane ka lyngkha ha kata ka por : –

"Kaba isynei bad kaba ipangnud, ha kajuh ka por, ka jaka kam long kaba i don jingkyrmen na ka bynta ka niam Khristan". Hynrei suki suki, na kawei ka por sha kawei pat, ki briew ki la shah shkor bad pdiang ia U Jisu Khrist bad ia ka jinghikai jong ka niam khristan. Kumta kat kum ki jingthoh ba lah ban ioh, ha ka snem 1869, la jan baroh ki Hima Syiem Khasi ki la shah ia ka Mission ba kan plie skul ha ki pud jong ka Hima jongki.

Napdeng ki Hima syiem Khasi kiba la sngewpyrshah katta ia ka niam Khristan, ka Hima Nongkrem ka la long kawei na kita. Kane ka jingsngew pyrshah ka la pynlong ba kin nym shah ia ki Missionery ban plie skul hapoh ki pud jong kane ka Hima. Haba ki nongpyniaid ia ka kam Mission ki ai ripod shaphang ka jingpyniaid jong ka kam ha kane ka ri, la shem ba ki thoh kumne: "Ha kaba kut jong ka snem 1869, ym don shuh ki Hima Siem Khasi ba kham heh lait na ka Hima Nongkrem kaba khlem da don kawei ne ar ki skul". Shuh shuh, u John Hughes Morris ha ka kot jongu, u thoh kumne: "Hynñiew mail shaphang shathie na Shillong ka shnong Nongkrem ka ieng kynshreng kaba long ka Nongbah jong u Siem jong kata ka Hima hi. Na baroh ki Syiem Khasi, dei tang u Syiem Nongkrem uba la pynpaw ka jingsngew pyrshah kaba katta katta ia ki missionery bad uba la pyrshah shibun eh, ha kaba plie skul ha ki pud ki sam jong ka Hima jongu" (Seven miles to the south of Shillong lies the village of Nongkrem, the principal village of the siemship of that name. Of all the Khasi chiefs, the Siem of Nongkrem had shown the greatest hostility to the Missioneries and had held out the longest against the openning of school in his territory). Na katei ka ripod ngim bakla ban ong ba ka long kaba da eh shisha ban mutdur da kumno ka Gospel ka ioh ban rung ha kane ka Hima ne ka shnong. U William Williams te u kynud :—

9

"Hima bah ba shong ha jingdum
Ai kin i jingshai phyrnai;
Naduh Mihngi shaduh Sepngi,
Jingdum ka mlet ban pynwai:
Ka Jingpynim
Kan jop lut naduh haduh"

LYNNONG - 2

"Ka Kut ka Jingbym—kyrmen" (1870-74)

Ha shuwa ban ring ksai kumno ka Gospel ka nohkjat ha kane ka shnong: ngim lah khlem da buddien khyndiat na ki rynsaw trei kam jong ka Mission ia kiba la pruid dak lypa ha ki Lyngkha jong ka ri Khasi-Jaintia.

U Rev. Thomas Jones II u la mih na Sohra ban leit sha Shillong ha ka snem 1864 ban pyndep ia kawei ka kam kaba iadei bad ka sorkar. La iathuh ba ka Shillong ha kata ka por ka long ka shnong kaba dang dum katta katta. Ha ki khyndiat por ba u sah ha Shillong, u Sahep Jones u la iohlad ban pynlong jingiaseng ialap laisien ha ka sngi u Trai. Wat la ym pat don uwei ruh u khristan ha Shillong, pynban ka long kaba phylla ba ki briew ki ia wan bha ban sngap ia ka jingialap jongu.

Mynba la pynkynriah ia ka sor na Sohra sha Shillong ha ka snem 1866, la shem ba u khristan uba nyngkongeh uba la wan shong ha Shillong u dei u Bah Donrai Diengdoh. U Bah O. D. Laitphlang, u thoh kumne shaphang ka History jong ka niam Khristan ha ri Khasi Jaintia—"Imat mynba ka mission ka wan nyngkong na Sohra, ka pynbeit jaka shong ha Upper Shillong, namar don ka jaka mission hajan lad ban leit sha Mawklot, kaba sah ha ka kti ka mission bun snem". Na katei ka jingthoh ka

paw, imat ia ka kam mission ha ka thaiñ Shillong la pyniaid na katei ka jaka. Nalorkata, ka pynsabut ruh ia ngi, ba ka mission ha kata ka por, ka la buh khnang ia katei ka station, khnang ba kan lah ban trei kham janai ia ka thaiñ Shillong. Wat la ngim tip thikna mano ba la wan ialap nyngkong eh ha kane ka shnong pynban ngim bakla ban ong, ba ka jingialap ha kane ka shnong, ka la sdang naduh kata ka por hi. Lymda ki la wan ban ialap—kumno ki lah ban sngewthuh ia ka jingdonkam ban plie skul ha kane ka shnong? Dei ynda u sawar jong ka mission' u la biang bha ba ka jingtyrwa ban plie skul ka la mih bluit.

Ha kaba sdang, namar ba u Syiem u la sngew pyrshah katta katta, imat kumba kata ka kam kam long kaba i don jingkyrmen. Hynrei ka mission ka la tyrwa bad iai tyrwa. Khadduh, kata ka la leit shaduh ki shkor jong ki Bakhraw ka Raid Nongkrem. Kumba ju don ka riti naduh barim bajah la u Syiem jong ka Hima Nongkrem, u shong u sah ha Nongkrem, pynban ka bor ba ha khlieh duh ha kaba pyniaid ia ka Raid, ka sah ha ka kti ki Bakhraw. Kumta haba ki Bakhraw ki la tip ba ka mission ka pan bor ban plie skul ha Nongkrem mar mar ki la lum ia ka Dorbar. Hangta la mih bun bun ki jingiakren. Khadduh, ki Bakhraw ki la mynjur bad shah ia ka jingtyrwa ka mission. U Syiem haba u la iohsngew ia kata, u la ujor pyrshah kat lah kat iai. Ki Bakhraw kiba sngewthuh janai ba ka Raid Nongkrem ka dei hok kynti jongki, wat la u

Syiem u la ujor pyrshah ia kata ka kam, pynban ki Bakhraw kim shym la treh ban pyndem ha ka mon jongu. Kumta kata ka kam ka la iaid shaphrang bad ka mission ka la ioh jingbit ban plie skul hangne ha ka snem 1870. Nalorkata, ki Bakhraw ki la shah sngewbha ruh ia ka mission ba kan thaw iingskul ha kawei ka jaka kaba don ha syndah Iew Nongkrem. Dei hadien ba la plie skul ba ka jingialap ia ka Gospel ka la iaid ha ka rukom kaba kham thikna.

Nangta, u Sahep Griffith Hughes u missionery uba dei peit ia ka kam mission ha ka thaiñ Shillong, haba u la ioh ktien ba ki Bakhraw ki la pdiang ia ka jingtyrwa ka mission, mar mar, khlem da pynslem shuh u la leit sha Sohra ban leit khot ia u Babu Surup Singh Kharwanlang u samla uba riewblei ban wan hikai ha kane ka shnong. Da ka mynsiem kaba kmen, u Babu Surup u la pdiang ia kata ka jingtyrwa bad u la wan ban plie ia ka skul kaba nyngkong eh ha ka Hima Nongkrem.

Mynba la plie nyngkong ia ka skul, ka jingwan ki khynnah ka long kaba duna katta katta. Suki suki da ka jingtrei shitom jong u Babu Surup ban leit rung ha ki iing jong ki briew, kata hi ka la pynlong ia u ba un ioh tuh ia ka jingieit jong ki briew. Hadien kumba arsnem ei ei, ka skul ka la sdang ban roi bad dei lyngba jong ki khynnah skul ba u Babu Surup u la ioh ka lad ban ialap ia ka Gospel.

Nalor ka jingtrei hapdeng ki khynnah skul, u Babu Surup, um shym la pep ban leit rung ha ki iing jong ki briew ban ialap ia ka Gospel. Kumta **'U la ialap haba dei por bad ha bym dei por ruh'.** Teng teng, haba u Sahep Griffith Hughes u wan jngoh skul, um ju pep ban ialap artad ruh ha ki shaphang u Jisu Khrist, khamtam ha ka sngi iew.

Namar ba ka shnong ka long kaba la ngam eh ha ka dih kyiad bad khalai iasiat, ka Gospel ka la shim por slem slem ba kan suh thied ha ka dohnud jong ki briew. Kumta ki san snem kiba nyngkong jong ka jingialap ha kane ka shnong, ki la long ki snem jong ka jingduh jingkyrmen. Hynrei kumba ngi tip, ba ka Gospel ka ju trei ha kiba bun rukom, kumta ruh ka la long ha kane ka shnong. La u Syiem Klur Singh u isih katta katta ia ka niam khristan, pynban u Babu Surup um ju pep ban leit kai wat ha iingsyiem hi. Kane suki suki ka la pynlong ia kiba ha iing ha sem jongu ba kin don kata ka jingsngew juh sngewjan bad u. Lehse, dei ha kaba kum kane ka por ba u la ioh ka lad ban ia lap ia u Jisu Khrist ha kiba ha iing ha sem jong u. Lah ban sngewthuh ba kane ka jingtrei ka la long ka bym sngew phoida eiei ruh haba ia nujor bad ka jinglaidluid jong ka por mynta. Hynrei kumba u nongrwai u ong :—

"Symbai bha ba ngi bytep,
La ha dum ha shai um sep,
Bad jingkmen kin ai khlem pep,
Katba ki sngi ki nangiaid"

LYNNONG - 3

"Um shym la trei lehnohei" (1875—97)

Kyndit ha kawei ka samoi jong ka snem 1875, la jia kawei ka jingjia kaba phylla tam ha kata ka por. I Paiñkiri, iba long i pyrsa trai jong u Syiem Klur Singh, da ka jingpynkhih jong u Mynsiem Bakhuid, kumno ba i la mih jar jar weibriew na jingsyiem, ha kawei ka step sngi u Trai ban leit rung balang ha Mawkhar. Khlem da buhdor ne pyrkhat lypa ia kaei ka ban jia ha ka jingim jongi, i la kloi ban kheiñ duh ia la ka jingim namar ba i la pdiang ia U Jisu Khrist ha la ka mynsiem. I Paiñkiri namarkata, i la jia long u soh nyngkong na ka jingtrei jong u Babu Surup Singh ha Nongkrem.

Ynda haba kiba ha jing ha sem, ki la tip shaphang kane, ka jingsyiem baroh kawei ka la kulmar hi thlim. Don napdeng jongki kiba la byrngem byrsit; don pat ruh kiba khroh ba kjor ia i ba in iehnoh ha kaba bud ia U Jisu Khrist. Khamtam lei lei ki Bakhraw ka Hima kiba long kum ki 'shotshan' ka Hima bad kiba tip lut ia ka duh ka dang baroh; haduh katno ba ki la ia ialeh shitom ban khroh ban kjor ia i ba in iehnoh shisyndon ia ka niam Khristan. Ki la pynsngewthuh ruh ha i, kumno ba kane ka jingkylla khristan jongi ka la ktah ia ka burom ka ijot jong ka sad ka sunon bad jong ka Hima hi baroh kawei. Kane ka leit jia kumne namar ba ka Syiemsad kaba long ha kata ka por ka long ka

bym don khun don kti. Kumta ka jinglong syiemsad ka la dei ban hap ha ka tyrpeng jongi. La ki khroh katno katno ruh, pynban i Paiñkiri im shym la kohnguh ne pyndem la ka mon ia kaei ba ki ong bad khadduh eh i la ai da ka kyntien kaba shai "**Ngam lah satia ban bret noh ia ka spah bymjukut kaba nga la shem ha u Jisu Khrist**". Kumta haba kim lah shuh da kaba khroh bad ynda haba ki la pynjynjar da kiba bun rukom, ha kaba kut, ki la tait kur noh ia i. Hadien ba i la mih na iingsyiem i Paiñkiri i la leit shong basa katto katne por ha iing mission tad haduh ba in da ioh jaka rieh pat hawei.

Hadien, kumba arsnem eiei, i Rupamai ruh iba long i paratrai jong i Paiñkiri i la mih bak na iing ha kawei ka step sngi U Trai ban leit rung balang ha Mawkhar bad la pynbaptis ia i da u Sahep Jerman Jones. Ynda ki la tip ia kata sa shisien pat ka iing syiem baroh kawei ka la khih win katta katta. Ka jingshun ka jingisih ia ka niam khristan ka la nangkiew nangkiew kat haduh ba u Klur Singh u la thew wat ban pyniap ia i. Ha kata ka janmeit, ynda la wan phai na Shillong ha shwa ba in rung sha ka kut syiem, uwei u nongap jingkhang u la iathuh ha i ia kaei kaba la jia baroh bad u la bthah ruh ia i ba i dei ban phet rieh noh shawei, khnang ban lait na kata ka saw ka saiñ. I Rupamai, haba i la iohsngew ia kata, i la sngewthuh ia ka jingma kaba ap ha khmat jongi. Kumta i la leit phet rieh sha ka jaka ha kaba i hynmen jongi i don bad da kumta i Rupamai i la lait na ki jingma. La katta ruh, kane kam shym la kut noh tang

hangne. Ka iingsyiem hi baroh kawei ka la duh thiah duh dem na ka bynta jongki. La kin shu khroh shu kjor, ki sngewthuh ba kata kan shu long lehnohei. La kin shu pyniap, pynban kim shlan satia ban leh kat kata ia la ka para ka pyrsa. Haba kim lah ia rai shuh katno katno ruh, ha kaba kut, ki la shu tait kur noh ia i. Hynrei kaba kham sngewphylla shuh shuh ka long, ba la tait kur ha kata ka por, ym tang ia i Rupamai marwei, hynrei ki la beh noh ruh na iing ia i kmie jongi, i Kopsimai Syiem; iba ma i ruh ha ka jingshisha i da sngewsih tyngeh na ka bynta la ki khun. Kumta ha ka jingbymbanse, i Kopsimai i la dei ban leit shong ryngkat noh bad ki khun.

Hadien ba ki la mih na iingsyiem, kine ki la dei ban shah shitom katta katta. Hynrei na kawei pat ka liang, lah ban ong, ba ka jingim ba shisha jongki ka sdang naduh kata ka por. La iathuh khana, hadien ba ki la mih na iingsyiem, kine ki la dei ban im da kaba bylla kyndoi jakpoh. Kumta, ha kawei ka sngi Iew Nongkrem, haba kine ki syiem ki la mih iew ban leit siew leit tda, la iathuh ba ki paidbah baroh kat kiba la ia kynduh bad ki, ki la ia kren beiñ kren khoh haduh katta katta ryngkat bad ka bynthiew ka kyrkhah, kat haduh ba ka jaiñ ba ki phong ka la saw hi haiñ-ly-haiñ da ka umbiah kwai. Kane ka leit jia kumne, ka long namar kawei ka daw :

Naduh hyndai hynthai, ka la don kata ka tang ka sot ba ki syiem kynthei da lei lei ruh kim bit ban mih iew mih hat lano lano ruh.

Namarkata, haba kine ki leh khyllah kumta, kata ka mut ba ki dei kiba la shah tait kur tait jait. Niuma, na kawei ka liang kine, ki la shah tait kur tait jait shisha. Ym namar ba ki la leh kano kano ka sang ka ma, hynrei namar ba ki la pdiang ia U Jisu Khrist, U syiem jong ki syiem.

Pyrkhat kat kata ka jingjah burom kaba ki la shah! Pynban kaba phylla ka long ba kine ki syiem kim shym la pynpaw ia ka khmat sngewsih wat tang khyndiat ruh. Ka mynsiem jongki, ka suk ryngkat bad ka khmat kaba iai phuh samrkhie lynter. Ki la kheiñ dew thala lut phar namar ba ka Jingieit U Khrist ka la pynleh ia ki.

"Nga mad ia ka ha la ka mynsiem
Nga suk kynjai ha U, nga im"

Hadien katto katne por, da ka jingpyniaid bastad U Blei, i Paiñkiri i la iathoh bad u Babu Surup Singh. La iathuh ba ka jingiapoi kha jong kine, kam long kaba sngewbha. Na ki katto katne ki daw kiba mih na kane, u Sahep Griffith Hughes um banse ban phah noh shipor ia u Babu Surup Singh ban leit hikai ha ka skul kaba nyngkong jong ka mission ha ka shnong Langkyrdem, kaba don hapoh ka hima Nongkrem hi. Ha kajuh ka por, u Babu Surup u la trei ruh artad kum u Travelling Evangelist ha ka thaiñ Ri War Kyndiar (Khadar Blang Sub-District, mynta). Kane ka la long la kumno kumno ha shwa jong ka snem 1880, kat kum ka History jong ka Khadar Blang Sub-District ba la thoh ha i Rev. Ollin Singh.

Haba u Babu Surup Singh bad i Paiñkiri ki la leit noh sha Langkyrdem, ka skul ha Nongkrem ka la sangeh noh shipor namar ba ym don nonghikai ba wan shim bujli ha ka jaka jongu. Kumta, ka kam u Blei, ha kane ka shnong ka la sah shrah biang kumba katto katne por.

Ha ka snem 1876, u Rev. Thomas Jones u la wan shimti ia ka kam ha ka thaiñ Shillong na u Rev. Griffith Hughes. La iathuh ba ka jingtrei jong une u Sahep kam shym la sah kut tang ha Shillong, hynrei bunsien u la wan ban ialap ha kane ka shnong khamtam ha ka sngi iew. Namarkata, ngi lah ban sngewthuh ba wat la ka jingtrei lyngba ka skul ka la dei ban sahngeh noh shipor, pynban ka jingialap te ka iaid hi, tang ba ka jingtrei ka long kaba suki.

Haba i Paiñkiri i la leit sha Langkyrdem, i Rupamai im shym la leit bud ryngkat bad i, hynrei i la nang sah noh bad la i kmie ha shnong. La iathuh hadien ba i la shah bun ki jingeh bad jingtynjuh ba har rukom, U Blei u la kyrkhu eh ia i, ha ka liang ka mynsiem kumjuh ruh ha ka liang ka doh. Ynda i la bylla kumba katto katne por, i Rupamai i la ioh kynshew baiseng katto katne. Hadien ba i la ioh baiseng, ine i shakri jong U B'ei i la lait thiaw na ka apot jong ka bylla kyndoi jakpoh bad i la sdang ban seng la ka kam la jong. Ka kam kaba i trei ka la long ka kam shet pukhleiñ, pumaloi bad puthar●. Shuh shuh, ine i shakri U Blei, im shym la shong khynraw sah shirta. Hynrei ha ka por kaba biang bad da ka jingpyniaid jong U Blei, ma i ruh

hadien i la ia poi kha bad u Ni Singh Kharngi, uba long uwei na ki khristan, uba shitrhem bad uba la jia long ruh hadien u Tymmen Basan uba nyngkong eh ha kane ka balang naduh ba la seng ia ka.

Wat la i Kopsimai i la pyrshah katta katta ia ka niam khristan, hynrei hadien kumba hynriew ne hynñiew snem eiei, ma i ruh i la pdiang ia U Jisu Khrist bad i la neh ha ka jingngeit haduh ka sngi iong ka jingiap. Ka jingpdiang jongi ia U Jisu Khrist, khlem artatien, ka la long da ka jingtrei ba jar jar jong i khun jongi hi, i Rupamai. Kane ka la jia kumba ha ka snem 1882 eiei. Ka jingwan long khristan jongi, sa shisien pat, ka la wallam ka jingsuk ha ka iing jongki baroh kawei. Dei ha kane ka por, ba u Babu Surup Singh bad i Paiñkiri ki la wan phai biang sha Nongkrem. Hadien katto katne por, i Paiñkiri i la kha ia u khun uba nyngkong jongi, u Shemuel Syiem.

Haba u Babu Surup u la wan phai pat sha Nongkrem, ka jingialap lyngba ka skul ka la sdang biang. Namar ba kane ka lyngkha ka la sah shrah, u Babu Surup u la dei ban ia kynduh ia kiba bun ki dieng pyngkiang bad ka kam ka la iaid suki suki katta katta. Ha kawei na ki jingiathuh khana jongu hi ha ka jingiaseng Khyrim (Christian Khyrim Union) kaba la long ha ka Balang Kyrdem ha ka 23 tarik u Lber, jong ka snem 1913 u Babu Surup Singh u ong kumne: "Myn 1886, ym shym la don palat ia ka arngut ki khristan ha kane ka hima". Na katei ka jing-

ong, ngi lah ban sngewthuh, haduh ka snem 1886, ym pat shym la don kiwei pat kiba la long khristan ha kane ka shnong, lait noh tang na ka iing jongu hi. Sngew sangsot ban pyrkhat ia kito ki por, ba kane ka shnong ka la long da shisha ka kut baskhem jong ka jingduh jingkyrmen.

Wat la ki soh ki duna katta katta, pynban u Babu Surup um shym la duh jingkyrmen. Da ka jingtrei minot jongu lem bad ka iing jongu, hadien jong ka snem 1886, la don katto katne kiba la wan ban pyrshang khristan bad rung balang. Napdeng kito kiba la wan long khristan hadien jong katei ka snem ki long—U Lan Mylliemngap, u Dormon, u Mula Kharmudai, u Bajing (Kpa ka Jehmon), ka Jah Khyriemmujat (Mei Teh), ka Jei Khyriemmujat, ka Jeh Khyriemmujat bad u Lad Khyriemmujat bad i Kmie ka Kiar bad ka khun jongi na ka jait Mylliemngap.

Wat la i Paiñkiri bad i Rupamai ki la rung balang ha Mawkhar, hynrei ia ka kyrteng balang jongi ym shym la tip thikna hangno ki don. Ha ka Register jong ka Balang Mawkhar ha ka snem 1882 ba la lum bad la thoh da u Rev. Thomas Jerman Jones hi, uba la pynrung balang bad pynbaptis ia i Rupumai, la shem ba ka kyrteng balang jongki kam shym don ha kata ka Register. Kumjuh ha ka snem 1889 ruh, ym don, katba ki kyrteng balang na kiwei pat ki shnong kum na Mawpdang bad Sohryngkham ki don.

Na ki jingthoh ba lah ban ioh la ong ba ka balang Nongkrem ka la hap hapoh ka jingsumar jong ka balang Laitlyngkot naduh ka snem 1897, hadien jong u Jumai-bah. Pynban, na katei ka jingshishn ba la kdew haneng, ka paw shai kdar ba ka balang Nongkrem naduh ba sdang ka hap hapoh ka jingsumar ka balang Laitlyngkot Ka daw jong kane ka long, namar ba ka shnong Nongkrem ka khamjan sha Laitlyngkot ban ia sha Mawkhar. Nangta kat kum ka jingkheiñ briew jong ka Balang Laitlyngkot kaba la mih ha u Nongialam Khristan bnai Rymphang, (February) 1905, ha kaba kut jong ka snem 1905, baroh ki don 66 ngut ha ka balang; kaba kynthup ia ki khristan kiba don ha Nongkrem, Pynter bad Mawshun. Hadien kane, kata ha ka snem 1906, ha ka jingkheiñ briew jong ka balang Laitlyngkot, ka kynthup tang ia ka balang Pynter bad Mawshun lait noh ka Nongkrem. Kumta, na kane ngi lah ban sngewthuh ba ka Nongkrem ka la hap hapoh ka jingsumar ka balang Laitlyngkot haduh kaba kut jong ka snem 1905. Namarkata ka Nongkrem ka la ioh la ka jong ka balang ha ka snem 1906.

Haba kyrtiang dien ia ka jingiaid jong ka kam naduh basdang haduh ka snem 1905, hooid ka jingtrei ka la long kaba suki haduh katta katta. La ngim lah ban tip thikna ia ka jingdon briew ha ka por ba la thung balang ia ka, pynban na katei ka jingthoh ba la kdew haneng, ka paw ba ka jingdon briew ha ka por ba la seng balang kam palat ia ka 20 ngut eiei. Kumta, ngi lah ban sngewthuh ba kane ka shnong ka la long da

shisha ka raieh raidam. Hynrei ainguh ia U Blei Uba da ka jingpyniaid bastad jongu, la ka jingtrei ka imat long kum ka bym larkam, pynban ka jingaiti jong ki shakri jongu, kaba ryngkat bad ka mynsiem jong ka jingieit bad ka jingiaishah, ha kaba khadduh ka la lah ban sei ia ki soh bathiang wat na ki dew ryngkhiang. Namarkata te, ngi lah ban ong "Ka jingminot jong u riewhok, kam shym la trei lehnohei".

"Trei ba ka miet kan sa wan
Bad briew um trei shuh".

LYNNONG - 4

"Jingduh jingkyrmen kan phet sha jngai" (1897—1926)

Ha ka snem 1897, ka medical mission ka la sdang ha Laitlyngkot hapoh ka jingkhmih jong u Dr. Griffith Griffiths. Une um shym la long tang u pastor, hynrei u dei ruh u doktor. Dei une u sahep uba la plie nyngkong eh ia ka Hospital ha Mawphlang ha ka snem 1878. Hadien 11 snem ba u la trei ha Mawphlang, u la leit ban trei pat ha Sohra bad hadien jong u Jumai bah, u la kynriah noh na Sohra ban wan plie ia ka Dispensary ha Laitlyngkot. Dei ha kane ka por ba ka kam jong ka jingialap ha ka thaiñ Laitlyngkot kaba kynthup ruh ia ka shnong Nongkrem ka la sdang ban speh suki suki, U Sahep Griffiths, la hapdeng ki jingbun kam jongu, um ju iehnoh ban wan ialap sha kane ka shnong.

Wat la ka Nongkrem ka hap hapoh ka jingsumar ka balang Laitlyngkot, pynban ka jingiadei jong ki khristan kiba ha Nongkrem bad Malki, ka long kaba jan haduh katta katta. Kane ka la pynlong ia ki ban don ka jingiasyllok hapdeng jong ki da kaba ki pynlong ia ki jingiaseng teng teng ha Nongkrem, teng teng pat ha Malki. Imat dei kane ka jingtrei barieh jongki, kaba la long ka borbah jong ka jingialap ha kane ka shnong. Ha ka snem 1904, la iathuh kumne shaphang ka balang Laitlyngkot "...... ha kiwei ki shnong kiba iajan ka kam u Blei ka kham roi... ..." Na kane lah ban ringnia la kane ka shnong

ka la long shisien ka kut jong ka jingbymkyrmen, hynrei ha kane ka por, u sim pyllieng jong ka jingkyrmen u la sdang ban paw. Kumta kane ka jingshit rhem ka la neh wat hadien ba ka la ioh la ka jong ka balang ruh ha ka snem 1906.

Ha kawei pat ka ripod la thoh kumne: "Ha kaba sdang jong ka snem 1906, ki khristan baroh ki don 19 ngut, bad ha ki phra bnai jong kane ka snem, la iohpdiang thymmai uwei. Ka kam U Blei ka shit. Wat la ki dkhot jong ka balang ki don tang khyndiat ngut, pynban ka jingiaieit bad ka jingiasyllok jong ki riewngeit ka khlaiñ katta katta. Ka balang ka dap tang da ka jingieit bad jingsuk". Dei kane ka jinglong kaba la pynlong ia ka balang ba kan iaid shaphrang hapdeng bun ki jingialeh. Kumta ha ka snem 1907, ka jingdonbriew ha ka balang ka la kiew sha ka 24 ngut. Dei ruh ha kane ka snem ba ka balang ka la lum kyrpang ia ka ribaibal fund haduh 50 tyngka. Shuh shuh, ha ka snem 1909, ka jingdon briew ka la kiew kaduh 34 ngut. Ka jingtrei jong ka balang wat la ka imat long kaba duh jingkyrmen hynrei kum ka umpohliew ba iai kyrsoi na ka tyllong um bym ju rngad, ka kam U Blei ka jai im katba ka sngi kyrang ka nang thew ban kjit lut ia ki umpohliew. Ki thied jong ka jingiaishah ki la nang iai ngam kham jylliew bad kham jylliew ban poi shaduh ka Tynrai jong ka pukri ba im. Slem slem, ka jingiaid lynti ka nang jan na ki por sha ki por. Kumta ha ka snem 1910 ka jingdon briew ka la kiew pat sha ka 37 ngut. Wat la ka don ka jingkiew ha ka liang jong ka jingdon briew, pynban don ka-

wei kaei kaei kaba pynpyrkhat pat balei ba ka leit jia kumne?.

La thoh shaphang ka jinglong jong ka kam ha kane ka snem kumne : "Ym don nong pyrshang, ka shnong ka long kaba eh eh. Ka la ngam ha (1) Ka jingiakhalai (2) Ka iasiat (3) Ka kiad". Lah mo ban ringnia hangno yn bynshet ia ka jingkitkhlieh? Ki mawsiang salem bymman, da ki khorus ba pher ba pher ki ia pynher la ki jong ki jingsawa kat haduh ba ki paitkoni jong ki paitlang U Blei, ki la shu jah lngaid noh ha ki then then jong ka jingbymsuidniew bad ka jingñiew-sting. Ym lah satia ban mutdur haduh katno ba ka balang ka dei ban ia ksaid tyngeh ban lait na ki ahor jong ka ingduh jingkyrmen. La ym don jingkiew eiei ha ka liang jong ka jingdon briew ha ka snem 1911, pynban ngi dei ban ainguh ia U Blei uba la bat skhem ia ki riewngeit jongu ba kin snoh rdin ha kata ka jingngeit kaba ki la ngeit. Wat la hapdeng bun ki jingeh bad jingtynjuh pynban ka balang kam shym la shah jop. Hooid, ka long kaba shisha ha kaba kum kata ka por, ka balang kam long kaba don mynsiem ban trei sha kiwei pat; hynrei ka jingpynskhem ialade ha ka jingngeit ka long kham ha khlieh ban ia ka Jingpynim hi. La katta ruh, dei ha kane ka snem ba ka balang ka la kloi ban pdiang ia ka jingiaseng Khyrim ha kane ka balang.

La ngim lah ban sngewthuh kumno ka balang ka im, hynrei ka im bad ka nang iai im katba ki sngi ki nang iaid. Hadien arsnem eiei, sa shisien pat, ka dur jong ka balang ka la kylla bak-ly-bak.

Ka jingkiew ha ka jingdonbriew ka la nang kiew na kawei ka snem sha kawei pat. Kane keiñ ka dei ka Pyrem jong ka balang ha kaba ki dieng ki siej ki la sdang ban shylluit bad khie lung. Dei namarkata ka daw, ha ka Shillong Presbytery kaba la long ha Mawryngkneng ha ka snem 1913, kat kumba ka paw ha ki jingthoh, ka Presbytery ka la shah ia kane ka balang ba kan ioh noh la u jong u Tymmen Basan. Na kane, ngi sngewthuh shai ba ka kam ka la iaid shaphrang. La iathuh ruh, "Ka jinglong ka kam jong U Blei ha ka balang ka itynnad, namar baroh ki khristan ki kit khia ia la ka kam, la ki long tang khyndiat". Wat la ka jingkit khlieh kam duna ha uwei pa uwei u dkhot jong ka balang, hynrei ka balang ka iohi ia ka jingdonkam jong u nongialam. Kumta haba ka Presbytery ka la mynjur ia kane ka jingtyrwa, da kawei ka jingmut, ka balang ka la pyndem ha khmat U Blei. Kumta da ka jingisynei jongu, U Blei u la sei bluit napdeng la ka kynhun ia u Bah Ni Singh Kharngi (u tnga jong i Rupamai) sha kane ka kam kaba khuid bad kaba kyntang. Namarkata, u Bah Ni Singh Kharngi, u la jia long u Tymmen Basan uba nyngkong eh jong ka balang naduh ba la seng ia ka. La pynskhem Tymmen Basan ia u ha ka Presbytery kaba la long ha Laitlyngkot ha ka shi tarik u Naiweng, 1914.

Haba ia nujor na ka liang jong ka jingdon briew, khamtam naduh ka snem 1911 haduh ka snem 1920, ka balang ka don ka jingkiew tang khyndiat eh. Teng teng, ka hiar bad teng teng pat ka kiew. Nalor kata, sa ba ki iing khristan

ha ka balang ki la shong pra than eh, ia ki jingiaseng balang la pynlong tang ha ka sngi U Blei bad ha ka sngi Saitjain. Wat ha kaba kum kata ka por, ka jinglong mynsiem ka balang ka long kaba khlaiñ. Nalor ba ka balang ka ialeh ban pynkhlaiñ ialade ha ka jingngeit, ha kajuh ka por, ka balang ka im mynsiem ruh ban ialap ia ka Gospel. Ka jingialap kam shym la sah kut tang ha la ka shnong. Naduh ka por ba la seng balang, ka balang ka la don lypa bun tylli ki lyngkha trei ha ki shnong kiba don marjan, kum ka Pamnakrai, Umphyrnai, Thangsning bad Smit. Nalor kine, ka Balang ka ju leit ialap ruh wat shaduh Mawblang barabor. ka shnong kaba jngai kumba 9 ne 10 mer elei, haduh ba kane ka shnong kan da ioh la ka jong ka balang. La iathuh ba dei u Pastor Khnong uba la leit ban seng balang ha Mawblang ha ka snem 1917 myn ha ki por ba u dei khmih ia ka thaiñ Home Mission. Ha ka por ba seng balang, ki khristan baroh ki don 11 ngut. Ka balang Mawblang, namarkata, ka long ka khun phrangsngi jong ka balang Nongkrem.

Hadien jong ka snem 1920, ka jinglong jong ki briew ka la kham kylla. La shem ha ka snem 1921, ka balang ka la pdiang balang haduh 26 ngut ha ka shi snem. Ha ka snem 1922, la pdiang 43 ngut. Dei ha kane ka snem ba ka jingdon briew ha ka balang ka la roi haduh 113 ngut. Nangta ha ka snem 1924 sa 29 ngut la pdiang sha ka balang bad ka balang ka la don haduh 149 ngut. Hadien jong kane, ka balang ka la nangroi na kawei ka por sha kawei pat.

Nalor jong kito kiba lapdiang ia U Jisu Khrist ha kane ka shnong, la sngew dei ban pynpaw kyrpang hangne katto katne ngut ki riewblei kiba la pdiang ia U Jisu Khrist ha kiwei pat ki shnong ruh, kiba long hi u soh jong ka jingtrei shitom jong kane ka balang. Na ki lyngkha trei jong ka balang baroh, ka Smit ka long kawei na ki shnong kiba eh tam ban pdiang ia ka Gospel. Hapdeng kat kita ki jingeh, U Blei um shym la iehnoh ia ka jingtrei minot ki shakri jongu Dei ha kaba kum kata ka por ba U Blei u la khot ia u Nongwei Pyngrope sha ka jingpynim jongu. Une u shong u sah ha Ur-masi-u-joh bad ki briew ki ju khot ieit ia u 'U Papun Nongwei'. La pdiang balang ia u ha kane ka balang. La iathuh, hadien ba u la pdiang ia U Jisu Khrist, u Papun u la dei ban shah bun ki jingeh namar ba u ialap ia U Jisu Khrist.

Hadien jongu, U Blei u la khot sa ia u Kongngor Bad, u kpa jong ka Syiemsad ha ka por ba u la shong la sah ryngkat bad ka jingkhun thymmai ha Iapngar. Ha shwa ba un pdiang ia U Jisu Khrist, u Kongngor u la long u briew uba bat pyrkhiang bha ia ka niam Khasi paka. Une u Kongngor u la iohsngew ia ka jingialap ha Umsning (Mynri) bad la pdiang balang ia u ha ka 10 tarik u Jymmang, 1925 ha Nongkrem. Hadien ba u la long khristan u la pyrshang ban leh bun kiei kiei kiba khraw na ka bynta U Blei. Ka matti lyngksiar jong u la ong ba ka dang paw tyngkreiñ ha Iapngar haduh kine ki sngi.

Nangta, ha ka 31 tarik u Naitung, 1927, i Syiem Pletimai iwei na ki khun kynthei jong u Kongngor Bad, i la wan rung balang bad shah pynbaptis ha iingmane Nongkrem. U Nongialam Khristan (Sept. 1927) haba u thoh shaphang kane ka jingjia u ong kumne :

"Ha ka sngi U Blei 31 tarik July, 1927, la pdiang sha ka Balang bad la pynbaptis ia i Syiem Pletimai ha Iingmane Nongkrem ha khmat u paid khristan bad bym long, uba shlei shaduh shabar......". La iathuh ba ine i riewblei i la shah shitom shibun eh naduh ba i la pdiang ia U Jisu Khrist. Kumta da kaba i rung balang i la dei ban duh noh ia ki khun baroh lai ngut. Kumta, im shym la ioh lad ban ialam ia ki sha U Khrist.

Da kumne keiñ iwei hadien iong iwei pat ki la wan ban pyndem ialade ha U Khrist, la ha kane ka shnong ne ha ki shnong kiba pher ba pher kiba hap hapoh ka jingkhmih jong ka Balang.

Kumba la ong mynshuwa, ba ka jingroi jong ka kam ka long kaba suki, hynrei ha ki snem kiba hadien U Blei u la kyrkhu kyrhai ia ka haduh ba bun bun ki la wan ban pdiang ia U Jisu Khrist. La ha ki por ba mynshuwa, ka jingtrei ka la long kaba dap tang da ka jingduh jingkyrmen, hynrei ha kane ka por, ngim artatien ban ong "Ba jingduh jingkyrmen kan phet sha jngai".

LYNNONG - 5

"Ka Jingkyrmen ha U Khrist" (1927—56)

Ka Balang Nongkrem, kaba la mad bun ki dieng pyngkiang ha ki snem ba la lah, la ka dang dei ban iaid bun ki jingtynjuh ha ki snem ki ban wan, ka don kata ka jingkyrmen ha U Khrist. Na ka jingim jong ki riewblei, ka don ka bor barieh jong ka Balang. Dei kata ka bor ka bym ju shah jop kaba la pyndem ia bun ki mynsiem kiba don ha kane ka shnong bad ha ki shnong kiba marjan. Kumta ha ka snem 1927, ka Pomnakrai kaba long kawei na ki lyngkha trei jong ka balang, ka la ioh la ka jong ka balang. La iathuh ba la thung balang ha Pomnakrai da u Pastor Siang Blah. Hadien ba la ai balang ia ka Pomnakrai, ka balang ka kham duna khyndiat ha ka jingdon briew.

Dei ha kane kajuh hi ka snem ba U Blei u la shim noh sha lade na la ka kynhun ia u Ni Singh Kharngi, uba long u Tymmen Basan jongka. Kane ka jingjia ka la long ka jingduh kaba khraw ia ka Balang bad ka balang ka la sah khlem u nongsharai haduh ka snem 1935.

Ka snem 1935, lah ban ong ba ka long kawei na ki snem ka ban iai sah kynmaw ha ka History jong ka balang. Dei ha kane ka snem ba ka balang ka la pdiang ia ka Presbytery kaba nyngkong eh ha kane ka shnong. Dei ruh ha kane ka Presbytery ba la pynskhem tymmen basan ia

u Babu Kale Singh Kharmawphlang, u tymmen basan uba ar jong ka balang.

Shaphang ka Shillong Presbytery kaba la long ha kane ka shnong ha ki tarik 11 haduh 13 u Risaw, 1935 u Nongialam Khristan ha u bnai Naiweng 1935, u kynthoh kumne :

"Kane ka long ka Presbytery kaba nyngkong eh ha Nongkrem. Da ka jingshah sngewbha jong u Syiem, la sher dara bad la pynlong jingiaseng hapdeng ka jaka iew. Ia ka dara la sop baroh kawei da ka jaiñ sala bad kane ka la pynaram shibun eh ia ki nong wan jingiaseng baroh. Naduh ka sngi Thohdieng haduh ka sngi Lah ka sngi u Blei, ka bneng ka rang bad ka khuid bha, bad haba bishar na kiei kiei baroh lah ban ong ba ka jingdon ryngkat jong U Blei ka long kaba paw shynna eh. Ki nongwan jingiaseng ha ka sngi U Blei ki long hapdeng 2000 bad 3000.......ka long kaba sngewbha ban pynsah ha ka jingthoh ba bun na ki trai shnong ki bym shym long khristan ki la iashim briew bad ki la ia synrap lang bad ki para khristan, ha ki kam baroh ha kaba ia khreh ia khrum na ka bynta ka Presbytery. Kane ka jingiaryntih bad ka jingiakit khia lem jong ka shnong ka pynkmen shibun eh ia kiba wan jingiaseng baroh. Ngi kyrmen ba ka jingwan jngoh jong ka Presbytery kaba long kaba nyngkong eh ha ka history ka balang Nongkrem kan pynkhih im ia ka kam bad ba ka shnong kan iohsngew ia ka jingkyrkhu bad ka bor jongka ha ki bun snem ki ban dang wan".

Na katei, ngim lah ban len ba ka kam U Blei ka la nangiaid shaphrang bad ha ka por ba pdiang ia ka Presbytery ka jingdon ki khristan ka long 162 ngut, kynthup ia kito kiba don ha ki lyngkha trei jongka. Namarkata, ki iing khristan kiba kit shisha ia kane ka Presbytery kim don palat ia ka 10 iing eiei. Kumta ngi tip ba ka jingkit na ka bynta ka Presbytery kam long satia ka kam kaba sting, hynrei ka balang da kawei ka jingmut ka la shim ia kane ba ka long ka kabu ksiar na ka bynta ban ioh pyndonburom ia U Blei.

Namar ka jingdawa jong ka kam, dei ha kane kajuh hi ka snem ba ka balang da kawei ka jingmut ka la jied ia u Babu Kale Singh Kharmawphlang kum u Tymmen Basan jongka. Dei hapoh ka jingialam jong u ba ka balang ka la nangsan irat ha ki snem kiba hadien.

Nalor ka mynsiem ialap ba ka balang ka la don lypa, sa ka jingwan jngoh jong ka Presbytery, ka ding jong U Blei ka la nangrhem nang rhem. Tang ha kane ka snem hi, la don bun ngut ki nongpyrshang bad la pdiang sha ka balang haduh 33 ngut. Ha ka snem 1936, ka jingdon briew ka la kiew haduh 240 ngut; ha ka snem 1937 haduh 271 ngut. Nangta ha ka snem 1938, ka jingroi ka la long tang 7 ngut. Ka daw jong kane ka jingduna ka long namar ha kane ka snem la dei ban ot balang haduh 21 ngut namar ba ki briew kim sngewthuh ia ka jingshisha jong ka niam khristan ; Kumta ka jem ia ki ban kyllon. Shaphang ka jinglong jong ka kam, la iathuh ba ka

jingiaseng ha ka sngi U Trai ka long kumba ju long hynrei ki miet balang, sngi saitjain, ym don ba wan jingiaseng, tang khyndiat eh kiba wan. Dei ruh ha kane ka snem ba ka balang ka don ka jingkit kaba khia ha kaba trei pyndep ia ka iingmane.

Na ki ripod ba lah ban ioh, ka balang na kawei ka por sha kawei pat ka la nangkiew ha ka liang jong ka jingdonbriew. Ha kaba kut jong ka snem 1942 la don baroh haduh 358, ha ka balang. Haba phai na ka liang jong ka jingdon briew, ngim lah khlem da pynpaw ia ka mynsiem jong ka jingkmen. Hynrei haba phai pat na ka jinglong ka kam, ka don ka jingdiaw bad jingnoh mynsiem. I Babu Kale Singh, iba long ruh artad u Tymmen Basan jong ka balang i kynthoh kumne shaphang ka jinglong ka kam ha kane ka snem : "Ka iinglong jong ka kam hangne ka tlot shibun eh. Ka paw ha kaba ia wan jingiaseng skul pynpaw bad miet balang. Tang kumba 40 bad :0 ngut ki wan sha ka skul pynpaw bad 10 ne 15 ngut ha ka miet balang. Ka jingtrei hapdeng ki shnong, ngi don ki jingiaseng ialap man ka miet sngi U Blei ha shnong ne teng teng ha iingmane ne teng teng pat ha Mawmuthoh, Iewpomtiah, Umphyrnai bad Thangsning. Ki lok ki ia smat bha ban ialeit bad ki shnong ruh ki iawan. U Blei um shym iehnoh la ka kam, kata, ka paw ba ngi pdiang balang 22 ngut ha kane ka snem. Hynrei kaba sngewsih ka long ba hapoh ka balang hi ka kam ka khriat shibun".

Na katei, ngi sngewthuh ba ka thma ba kynja mynsiem jong ki dkhot jong ka balang ka long kaba jur haduh katta katta. La ki don ka jingshitrhem ban ialap, hynrei ban khlem da pynskhem ialade ha U Khrist, khlem artatien, ka long ka jingiaid lynti kaba ma, jar la katta ruh, ka balang kam shym la sah kut hajuh.

Ha ka snem 1943, u Babu Kale Singh, uba la sngewthuh lypa ia ka jingleit noh jongu ka la jan, ha kata hi ka snem u la pynkhih ban ioh tymmen basan shuh. Kumta haba la pynlong ia ka jingjied, ka balang da kawei ka jingmut, ka la jied ia u Bah Albariswell Pariat, kum u Tymmen Basan uba lai jongka, bad la pynskhem ia u ha ka Shillong Presbytery kaba la long ha Phudmawri ha ka 9 tarik Risaw, 1943.

Tang 19 sngi hadien ba la pynskhem tymmen basan ia u Albariswell Pariat, u Babu Kale Singh u la khlad noh na kane ka pyithei ha ka 24 tarik Risaw 1943. La ong ba ka jingkhlad noh jong une u Tymmen Basan, ka la long ka jingduh kaba khraw, ym tang ia ka balang, hynrei ia ka shnong Nongkrem hi baroh kawei.

Ha ka snem 1945, duna satang lai ngut ban kot sha ka 400 ngut. ka long ka jingdon jong ki briew ha ka balang. Dei ha kane ka snem ba ka jinglong mynsiem jong ki khristan ka la kham kiew khyndiat ban ia ki snem ba la lah. Kane ka jingkhih im kam shym la don tang hapoh iingmane, hynrei ka la sdang ban ngam wat haduh ki rympei iing khristan. Na kane, lah ban

sngewthuh ba ka kam U Blei ka la nang iaid shaphrang. Nalor ki jingiaseng ialap kiba la ju don lypa, ha u bnai Jymmang jong kane ka snem, ka balang ka la pynlong ka jingiaseng ialap kaba kyrpang kaba neh baroh shitaiew lynter.

Kumba la kdew mynshwa, ka balang ka don ka jingkit khlieh kaba khia na ka bynta ki mynsiem kiba don ha ki lyngkha trei baiar jongka. Kumta haba ka L. M. N. P. Sub-District ka la iohi ia ka jingban khia than jong ka balang, kam lah shah khlem da kyrpad ia kane ka balang ba kan ai noh ia ka Tnad balang Umphyrnai sha ka balang Malki, namar ba kane ka balang kam don lyngkha trei. Kumta naduh u Kyllalyngkot, 1945 da ka jingiasngewthuh jingmut lang, ka Umphyrnai ka la hap hapoh ka jingkhmih bad jingsumar ka balang Malki. Ki khristan ha Umphyrnai ha kata ka por, ki la don 146 ngut. Kane ka jingleh, ha kawei ka liang, ka la pynsting khyndiat ia ka jingkit jong ka balang.

Namar ka jingsngew donkam ban ioh tymmen basan shuh, ka balang ka la ioh ban jied tymmen basan biang ha kaba sdang jong ka snem 1948. Ha kane ka kynti, ka balang ka la jied ia u Terome Singh Kharsyntiew kum u Tymmen basan uba saw jongka. La pynskhem tymmen basan ia u ha ka 21 tarik Rymphang, 1948 ha ka Presbytery kaba la long ha ka balang Umsyiem. Une u tymmen basan u la iohlad tang shisnem ne arsnem ban trei ia la ka kam, kum u tymmen basan. Namar ka jingshitom kaba ju don ha ka met jongu, tang hadien 5 snem tam, u la khlad

noh sha la u Trai ha ka 12 tarik u Nailar, 1953. La une u shakri U Blei, um don shuh hynrei ka Pulpit jong ka Iingmane Nongkrem, kan iai sakhi ia ka matti lyngksiar jongu ha ki pateng ki ban dang wan. Lait noh tang ha ka por jongu, kane ka balang ka don lynter tang hapoh ka jingsharai jong uwei uwei u tymmen basan haduh mynta.

Haba bishar ia ka jingiaid jong ka kam na kawei ka por sha kawei pat, ym lah ban len ba ka balang ha ki sngi kiba kham mynshwa ka la iaid lyngba ia ki syrngiew jong ka jingduh jingkyrmen. Hynrei haba ka balang bad ki rympei khristan ki phai sha U Khrist, ia ka khyrdop jong ka jing bym kyrmen la khang khyrdep. Dei hangne ba ngi iohi da shisha ia ki shympriah'ti jong U Blei ba ka kner bad ialam ia la ka Balang. Namarkata, lada ka balang ka dang dei ban iaid shaphrang, yn ym don kawei pat ka bor kaba lah ban shaniah, lait tang ha U Khrist uba long u Jingkyrmen jong ka Balang.

LYNNONG - 6

"Ia la ka Balang to Pynkhuid" (1957–69)

Naduh basdang, la seng ia ka balang ha ka nongrim 'jong ka jingieit, ka jingshitylli bad ka jingsngewthuh jingmut. Wat la ka balang ka la dei ban iaid lyngba ia kiba bun ki jingpynwit, kiba mih na shabar, pynban ka kam ka iaid beit bad ryntih. Ka iap ka im jong ka balang barobor ka long ka jingkit khlieh jong u Tymmen Basan ryngkat bad ka Committee Balang, kaba ki dkhot jong ka ki long napdeng ki riewdkhot shynrang jong ka. balang. Da kumne, ka kam ka iaid na kawei ka por sha kawei pat.

Kumba la iathuh ha ki bynta kiba khım sha khmat ba ka balang ka don bun tylli ki lyngkha trei, kumta ha shwa ban poi ka snem 1957 ka Thangsning kaba long kawei na ki lyngkha trei jong na balang ka la kwah ban ioh nob la ka jong ka balang. Hadien ba la pyndep ia ki jingdonkam baroh, u Rev. E. Adams bad u Mr E. H. Pakyntein, ki la leit ban thung balang ha Thangsning ha ka 27 tarik u Jymmang, 1957. Ha kata ka por, ka jingdon ki briew ha ka balang Thangsning ka long 90 ngut. Ka Balang Thangsning, namarkata, ka la long ka khun kaba lai jong ka balang Nongkrem.

Nangta, ha kito ki sngi, la don ka jingkhih ribaibal ha kylleng ki jaka. Wat la ha Nongkrem hi, kane kam pat wan, hynrei don ki parabangeit kiba napoh jong ka balang kiba ju

leit sha ki shnong kiba marjan ha kaba don ka jingkhih ribaibal. Hangta, la don ruh napdeng ki khun jong ka balang kiba la ioh kane ka jingkhih, tang ba ki leit ban ia khih ribaibal tang shabar na ka balang. Ka daw jong kata ka long, namar ki ngeit ba u Tymmen basan bad ki rangbah balang, ki sngew pyrshah ia kata. Ha kane ka rukom, ka kam ha kane ka snem ka la iaid dkoh haduh katta katta.

Ka 4 tarik u Nailar, jong ka snem 1957, lah ban ong ba ka long "**ka sngi U Trai KABA KTHANG TAM**" ha ka history jong kane ka balang. Dei ha kane ka sngi ba ka jingkhih ribaibal ka la kiew nyngkong nyngshap ha ka balang. Ha ka jingshisha, ha kaba sdang ka balang hi kam don kano kano ruh ka jingsngew pyrshah ia kane ka jingkhih. Tang shu mar ia mih kane ka jingkhih, u Tymmen basan um shym la iehnoh khlem da sharai ia kiba kum kita. Hynrei kaba lyngngoh ka long ha ka jaka ba ki khun jong ka balang kin pyndem ia lade ha ka jingpyniaid ka balang, kaba hapoh ka jingialam u Tymmen basan, pynban kine kim shym la shah shkor ia ka jingpyniaid ka balang. Dei ruh ha kaba kum kata ka por, ba ka bor kaba na shabar ka la wan rung bad shim kabu ban leh donbor bad ka la shop bad iuhroit naphang lin ia ka bor jingsynshar balang. Kane baroh ka mih namar ba don ki briew kiba na shabar ka balang, kiba pyrkhat bad tharai ialade ba dei tang ma ki kiba sngewthuh ia ka bor jong ka jingpynkhih u Mynsiem Bakhuid. Kumba ka ding ka long ka shakri kaba bha tam bad ka kynrad kaba shniew

tam, kumta ruh kaba kum kane ka la jia ha kane ka balang. Ka jingmih na kane ka long, naduh kata ka sngi hi, ka jingiasngewthuh jingmut kam don shuh ha ka balang bad ka jingmane blei ha ka rukom kaba dei kam don shuh. Ka kam ruh ka la iaid dkoh nadong shadong; naduh kaba wan sha ki jingiaseng lang haduh ki jingai sha ka kam U Blei bad kiwei kiwei. Kane ka la long ka jingeh kaba khrawtam kaba ka balang ka la mad.

Haba ka balang ka la mad ia kaba kum kata ka balang hi kam shym la iehnoh ha kaba wad ia ki lad ki lynti kumno ban pynbeit ia ka jingiasngewthuh bakla. Na kawei ka por sha kawei pat, ka balang ka la ia kynduh mawsiang dam shi dam. Kane hadien ka la kylla long pynban ka Lympung Jingrkhie beiñ jong ki Jentil.

Haba ka balang ka la poi ha ka khim khak ka balang kam banse shuh ban leit rah ia kane ka kam sha ki bor kiba kham halor. Haba kane ka kam ka la poi ha ka kti jong ka Presbytery, ka presbytery ruh da ki lad baroh ka la pyrshang ban wallam ia ka jingpyniasuk.

Namar ba ka balang kam lah shuh ban trei kam naduh ka snem 1957, ka Presbytery naduh ka 22 tarik u Jymmang, 1960, ka la shah ia kito ki parabangeit kiba kohnguh ia ka jingpyniaid jong ka ban pynlong la ka jingiaseng kaba kyrpang ha iingskul, katba kito pat kiba pyrshah kin pynlong jingiaseng ha iingmane. Wat la la shah ban pynlong jingiaseng kyrpang kumta ia

ka liang kaba kohnguh, pynban ka kam jong ka Presbytery kam shym la dkut noh, tang hangta. Ha kawei na ki rai jongka, ka Presbytery ka ong, shai kumne "Yn plie rynghang ia ka jingkhang jong kane ka kynhun kaba kohnguh ba kito baroh kiba la shah ialam bakla kin iohi lalade bad iasoh pat bad kane ka kynhun kaba kohnguh ia ka Presbytery. Hadien katto katne por, ka Presbytery kan sa pyrkhat kumno yn leh ia kito kiba ia pyneh bad nang iaid ha ka jingbymkohnguh". Dei halor jong kane ka nongrim, katba nangiaid ki por, kito kiba na ka liang pyrshah ruh ki lanang wan phai. Nalorkata, naduh ba ki la ioh ban pynlong jingiaseng ha iingskul. ka kam ka la iaid beit bad ryntih—naduh ki jingiaseng haduh ka jingainguh. Shuh shuh, na ki jingeh ba ka balang ka la ia kynduh, ka balang ka la sngew dei eh ban bud thikna noh ia ka rukom jingsynshar balang kaba kat kum ka Constitution. Kumta naduh ka snem 1960, ka balang ka la bud ia kane ka rukom jingsynshar balang, ha kaba ka Committee Balang ka bat ia ka bor kaba ha khlieh duh ha kaba synshar ia ka balang. Ka Committee balang, ka dei ban kynthup ia u Pastor, u Tymmen Basan bad ki dkhot ba la jied (da ki balot) ki dei ban neh ha ka kam lai lai snem.

Nangta, ha shwa ba u Tymmen basan, u Albariswell Pariat, un leit sha Smit ha ka snem 1963, ka balang ka la sngew donkam ban ioh tymmen basan da uwei pat. Kumta ha ka snem 1962, ka balang ka la jied ia u Hesting Manik Syiem kum u Tymmen Basan uba san jongka.

La pynskhem ia u ha ka Presbytery kaba la long ha Nongkrem ha ki tarik 9 - 11 u Naiwieng, 1962.

Da ka jingwan jong ka Presbytery ha kane ka balang, ka Presbytery baroh kawei ka la iohi da la ki jong ki khmat ia ka jingehrang jong kito ki lok ki bym treh ban pyndem ialade ha ka bor jong ka. Kane ka la pynlong ia ka Presbytery ban pyrkhat ba dei ban weng noh ia ki baroh na ka balang. Kumta hadien jong ka jingpyrkhat kaba sani bha, ha ka 2 tarik u Jylliew, 1963 ka Commission jong ka Presbytery (ha kaba u Rev. T.B. Phillips, Missionery incharge, ruh u don) ki la wan ban khang ia ka jingmane bad weng noh ruh artad na ka balang ia kito kiba na ka liang pyrshah baroh 33 ngut.

Nangta, ha kane kajuh hi ka snem ka Smit ruh kaba long kawei na ki khun jong ka balang, ka la ioh la ka jong ka balang. La thung balang ia ka ha ka 29 tarik u Naiiur 1963 da u Rev. H. Lyngdoh bad u Mr. E.H. Pakyntein. Ha kata ka por, ka balang Smit ka don baroh 132 ngut ha ka balang.

Hadien ba ka Balang ka la iaid lyngba ia kitei ki jingeh, sa shisha pat, ka balang ka la iaid beit bad ryntih. Kumta naduh ka snem 1964 hi ka balang ka la thrang da shisha ban tei da kawei pat ka iingmane kaba thymmai, namar ba ka barim ka la rit bad khapngiah than. Haba la pynbiang nadong shadong ha ka snem 1967, la lied noh ia ka ka iingmane kaba rim bad sdang ruh artad ban tei da kaba thymmai.

Na kiei kiei kiba ka balang ka la iashem bad ia kynduh lah ban ong ba kane ka bynta kam long satia ka bynta kaba sngewtynnad. Hynrei lada laid kiar noh ia kiba kum kine, ngim bakla ban ong, ba ka History jong ka balang kam long ichse kaba paka. Dei lyngba jong kine kiei kiei ba ngi lah da shisha ban iohi shai kdar ia ka jingiaid lynti jong ka balang kumba ka dei ban long. La ka bor jong u bynman ka la trei donbor katta katta ban pynsikhna ia ki riewngeit ba shisha, pynbau ha kaba kut, u Blei da la u jong u Mynsiem Bakhuid, u la thaw ka lad ban kdat ia kita ki diengpynkiang ba bun jait. Dei hangne ba u Blei u la pynkhuid ia la ka balang dalade hi.

"Ia la ka Balang to pynkhuid
Ah Trai Uba don bor
Pynbaptis thymmai da ka ding
Pynlieh ruh kat ia ior"

LYNNONG—7

"Pynkhlain ialade Pynim ia kiwei" (1970-81)

Hadien ba la thung balang ia ka Smit, ka balang kam don shuh ki lyngkha trei kiba shabar na la shnong. Pynban la kam don shuh ki lyngkha trei kiba shabar hynrei ka jingtrei kaba hapoh la ka shnong [illegible] long kaba [illegible]. Ka don hi ka jingkitkhlieh kaba khia ha kaba bun na ki my siem kiba don ha kane ka shnong ki long ki bym pat shym la pdiang ia u Jisu Khrist. Kane ka la long ka thong kaba shah ha khmat eh ia ka balang.

Ynda ka balang [illegible] lyngba ia u maw mer jong ka spah snem kaba nyngkong, ha ka snem 1970, ka balang ka la jam sha u maw mer jong ka spah snem kaba ar. Dei ruh ha kane ka snem ba ka balang ka la ioh ban pyndonburom ia ka jingdap shispah snem jong ka jingwan ka Gospel ha kane ka shnong.

Haba kyrtiang dien ia ka jingtrei jong ka Gospel la shem ba dang don [illegible] ka saw bynta ki briew kiba shong ha Nongkrem ki long ki bym pat shym la pdiang ia u Jisu Khrist. Ha kawei na ki jingiasyllok jong ki riewdkhot ka balang, haba la pynsngew shaphang kane, kane ka la ktah ia ka jingsngew jong ki baroh. Kumta naduh 2 tarik u Nailar, 1970 ki riewdkhot, da kawei ka jingmut ki la mih ban leit ialap dalade hi sha ki thliew iing jong kito baroh

ki bym pat ngeit ban iathuh ha ki shaphang ka jingpynim kaba da U Jisu Khrist. Ha kane ka jingleit, la pynbeit ba ki riewdkhot (lait noh tang kiba pang bad kiba la tymmen eh) ki la ia shim bynta ryngkat bad ka mynsiem jong ka jingkitkhlieh. Nangta la pynbeit ruh ba ka jingleit kan long da ki kynhun kynhun (san ne hynriew).

Kane ka jingialap ka la neh ar bnai. Ha kine ki ar bnai, la ioh ban iathuh ha ki briew shaphang U Jisu Khrist bad la sam ei ruh ia ki kot lyngkdop ba la pynkhreh khnang, hadien ba la ioh ia ka jingiasyllok jingrwai oad jingdwai. Ka long kaba sngewkmen ha kawei ka liang, ba la jan baroh ki iing ki pdiang sngewbha bad shah shkor ia ka jingialap.

Hadien ba la pyndep ia kane ka jingialap, ka balang ka la pynlong ia ka Jingiaseng Centenery ha ki tarik 9-10, u Risaw, 1970. Ha kane ka jingpyndon burom ia ka jingdap 100 snem jong ka jingwan ka Gospel, ka balang ka la khot sngewbha ia ki balang baroh kiba don hapoh ki pud jong ka Hima Khyrim. Nalor ki jingiasyllok, ki jingiaphylliew jingmut bad ki jingiaseng paidbah ha ka sngi u Trai, ka balang ka la pynbeit kyrpang ruh ha ka janmiet sngi Saitjain ban leit ialap sha ki kyntoit baroh ha la ki kynhun kynhun. Nalor ki jingialap ha ki thliew iing baroh jong ka shnong, shuh shuh sa ka jingwan jong ka jingiaseng Centenery, ha ka balang, kane ka la ktah shibun eh ia kiba bun ki para mynsiem kiba don ha kane ka shnong.

Nangta, ha ka snem 1971, kumba ju long ka rukom ka balang ka la pynlong ka jingiaseng ialap kaba neh baroh shitaiew lynter ha u bnai Jymmang. Dei ha kane ka snem ba ki jingiaseng ialap jong ka balang ki la long kiba shitrhem haduh katta katta. Ym lah satia ban iaid kiar ia kawei ka jingjia kaba phylla tam kaba la jia ha kane ka shnong ha ka miet sngi Palei jong kane ka taiew jingiaseng ialap. Ka jingjia ka long kumne:

Ha ka janmiet 13 tarik u Jymmang, ha ka por 8 shiteng ei ei, katba ka jingialap ka dang iaid na iingmane, la don ka jingsngewphylla kaba jur ha ki nongshong shnong baroh kiba don ha Nongkrem. Dei ha kane ka por, ba la iohsngew ia ki jingrwai jong ki angel ha baroh sawdong jong ka shnong. Ka sur jingrwai hi ka long na ka kot jingrwai Khasi (KHB) 505, "HA LYNDET WAH BADUM". Kane ka jingiohsngew jong ki, ia kane ka jingrwai ka la pyndap da ka jinglyngngoh. Baroh ki pyrkhat beit ba la rwai ha iingmane, pynban kam shym long satia kumta. Ha ka jingshisha, ia kane ka jingrwai ym shym la rwai ha kata ka janmiet. Hynrei katba lah ban sngewthuh na ka jingiathuh jong ki briew kiba shong iing hajan iingmane, ki ong ha ka por ba ka jingialap ka dang iaid, kyndit kyndit, la wan mih ryngkhat ka jingshai kaba kum ka 'lei lieh na iingmane. Hadien kata, kata ka jingshai ka la her sha baroh sawdong jong ka shnong bad dei ha kata ka por ba ka jingshai ka mih na iingmane, ba ia ka sur jong katei ka jingrwai ruh la iohsngew.

Bad jar kat kiba la iohsngew la kata ka jingrwai, kim lah khlem da iaroh ia ka jingsngew tynnad bad jingsngew shoh mynsiem jong kata ka sur jingrwai.

Nangta, hadien ba ki la iohsngew ia katei ka sur jingrwai, la don katto katne ki khynnah, ki samla bad ki rangbah, kiba la iohi na la ki iing jong ki ia ka 'Jingmane ba la kyntiew' kham ha jrong na ka jaka kaba ka ju don. Bunsien ki briew na kita ki jaka kim ju lah satia ban iohi ia ka dur jong ka jingmane, namar ba ka don kham ha them bad kumjuh ruh, namar ba don bun ki iing shong briew kiba kah ia ka. Pynban ha kata ka janmiet, ka long kaba sngewphylla, ba lah ban iohi ia ka jingmane na ka jaka na kaba kim ju iohi satia ia ka. Ryngkat bad kata, la iohi ruh ia ka jingphyrnai bad ka jingtyngshaiñ ha ka dur jong ka, i kumba kam dei satia ka jingmane kaba ki ju iohi man la ka sngi.

Na katei, ka jingjia, imat ka long ka mon jong U Blei ban pynpaw shynna ia ka Burom jong U ha ki Jentil hadien ba ka balang ka la shah rkhie bein ha ki por ba la leit, khnang ba kin ioh tip bad iohi ia ka Burom ba jrai jong U. U Nongrwai te u rwai :

"Ka Iing jong U kin iohi
Ki jait bynriew
Ia ki lum kan paw ha khlieh
Ba la kyntiew"

Hadien ba ka balang ka la pyndep ia ka jingialap ha la shnong, nangta ka balang ka den j[illegible]gangnud ban leit ialap s[illegible] sha kiwei pat ki shnong kiba shabar na la shnong. Kumta ha ka taiew kaba nyngkong jong u Naitung jong ka snem 1971, ka balang ka la mih ban leit ialap sha kine ki shnong, kum ka Mylliem, Mawsing, Pomnakrai, Laitkor, Umphyrnai, Mawryngkneng, Nongtalang, Mawber, Sohryngkham bad kiwei [illegible]. La [illegible] ka jingialap ha kitei ki jaka [illegible] kiba [illegible] donbor katta katta. Nalorkata, lah ban ong, iajan baroh shisnem [illegible], ka balang ka la im da ka mynsiem jong ka jingialap. Kumta ha kaba kut jong ka snem 1971 ia don bun bun kiba ia wan ban pyrshang bad rung balang. Tang ha kane ka snem hi 38 ngut ki la wan rung sha ka balang.

Ynda ka balang ka la jam sha ka snem 1972, ruh, ka mynsiem ialap jong ka balang ka dang im bad ha kane ka snem ruh, ka balang ka la leit sha ki katto katne ki shnong ban leit ialap. Nangta ha ka snem kaba bud, ka balang ka la ioh ban pynkyntang ia ka iingmane thymmai jong ka ha ka 21 tarik Risaw, 1973.

Ha shwa ba ka balang kan pdiang ia ka Jingiaseng Khyrim, kaba la sahngeh noh naduh ka snem 1942, ka jinglong mynsiem jong ka balang ka la sdang ban hiar, haba ia nujor bad ki snem ba la leit noh. Kumta haba la mih ka jingtyrwa ban pynkhie im biang ia ka jingiaseng Khyrim, ka balang haba ka la phai dien ia ka

jingtrei jong ka gospel, ka shem ba ka kam jong ka jingialap ha la shnong ka dang sah teng. Wat la la ialap la bun bunsien ha ki kyntoit kiba pher ba pher, pynban dang don bun ki iing ki bym pat shym la pdiang ia U Jisu Khrist. Kumta ha kawei na ki Committee balang, la iakut ban thoh bad lum ia ka kyrteng jong ki iing baroh ki bym pat long khristan kiba don ha kane ka shnong. Ynda la lah ban lum ban lang ia kane ha ka rukom kaba dei, ha kawei na ki jingialang jong ki riewdkhot hadien jong ka Sacrament Jingkhawai U Trai, la buh ia kane ha khmat ki riew dkhot baroh. Hadien ki jingiasyllok, la ia kut lang ba uwei pa uwei u riewdkhot, kynthei bad shynrang, u dei ban buh ka iingdwai kaba kyrpang, la ha iing ne hangno hangno na ka bynta kawei ka iing ka bym pat long khristan. Kane kam mut ba ki riewdkhot kin jied tang ia kano kano ka iing katba ki sngewbit hi, hynrei kyrpang tang na ka bynta kawei ka iing ia kaba la bynta ha ki ha katei ka sngi. Kumta kane ka la long ka jingkit khlieh jong uwei pa uwei u riewdkhot, na ka bynta kano kano ka iing, kaba la pynbeit ba un iasaid ha khmat jong U Blei na ka bynta ka Jingpynim ia ki mynsiem jongki.

Hadien ba la pyndep ia kane, sa shisien pat ki riewdkhot jong ka balang ki la leit ban rung ha ki iing jong kito ki bym pat long khristan ha kaba sdang jong ka snem 1978. Ka jingthmu ba kongsan eh jong kane ka jingleit ka long, ban iathuh ha ki shaphang U Jisu Khrist bad ban iawer ia ki ban wan sha ka

Jingiaseng Khyrim ka ban long shen ha kane ka shnong.

Hadien ba la pyndep ia kane ka kam, ka Jingiaseng Khyrim ka la long ha kane ka balang naduh 30 tarik u Lber haduh shi tarik u Iaiong, 1978. Ha kane ka jingiaseng, la ioh ban ia phylliew jingmut, la la dang sngewdonkam ne em ban pynkhie im biang ia ka Jingiaseng Khyrim kumba ju long mynshuwa? Hadien bun ki jingiakren la ia kut ban buh ia kane ha ka jingsngew jong ki balang baroh kiba don hapoh ka Hima Khyrim.

Ha ka Presbytery jong ka Shillong Ri War Mihngi kaba la long ha u bnai Risaw, 1979, ka Presbytery ka la iakut ban pdiang ia ka jingiaseng Synod ka ban wan ha kane ka Presbytery ha ka snem 1982. Hadien ki jingiakren kiba bun, khadduh, ka Presbytery ka la ailad ia ka Balang Nongkrem ban pdiang ia ka Jingiaseng Synod ryngkat bad ka jingkyrkhu kyrdoh kaba la mih na ki rmiang shyntur jong u Moderator ka Presbytery. Haba la pynsngew ia kane ha ka balang, hadien ka Presbytery, ka balang da ka jingkmen kaba khraw ka la pdiang ia kane. Kumta naduh kaba sdang jong ka snem 1980, la lum ia ka jingainguh kaba kyrpang na ka bynta ki jingdonkam kiba iadei ha kaba pdiang ia ka Synod, kum kaba nang pynheh ia ka jingmane bad kiwei kiwei. Kane ka la long ka jingkit khlieh jong uwei pa uwei u riewdkhot ha ka Balang. Kumba ka paw na ki jingainguh ba la lum, wat la kam

pat kot shisha sha ka thong ba la buh, baroh ki riewdkhot, kumba ki la angnud ban pdiang ia ka Synod ki la ialeh shitom katba lah na ka bynta kane ka kam. Ynda haba la ioh ban kynshew kumne kumba shisnem tam eiei, ha ka snem 1981, la ioh ban pynheh ia ka iing mane bad ban thaw kawei ka iingrit kaba don ha syndah iingmane.

Na kitei kiei kiei, bad katba lah ban sngewthuh na ka lyer kaba beh ha ka balang, ka balang baroh kawei, la hapdeng bun ki jingeh bad jing ialeh jong ka jingim, ka jingangnud shisha ban iohpdiang ia ki jingkyrkhu kiba bun syrtap kiba lah ban mih na ka jingwan jngoh jong ka Synod ha kane ka balang ne ka shnong. Ngi don ka jingkyrmen kaba khraw ba ka jingwan poi jong ka Jingiaseng Synod ha kane ka jaka, kan wallam ia ki jingkyrkhu kiba bun, la ha ka liang kaba kynja doh, kumjuh ruh ha ka liang kaba kynja mynsiem. Dei halor jong kane, ba ka balang ka da thrang da shisha ban iohi ba ia ka Burom U Blei yn nang kyntiew kham ha khlieh ban ia ki lum kiba itynnad kiba ker sawdong ia kane ka shnong, khnang ba ki mynsiem kiba kordor kiba don ha kane ka shnong kin iohi ia ka Burom jong U bad ban pdiang ia u kum la u jong u Nongpynim jongki. Te khnang ba U Blei Un lah ban pyndon burom kumta ialade, ka donkam iangi kum ka balang baroh kawei, ban pynkhlain bad ban pynskhem ialade ha ka jingpynim, ha shwa ban pynwan ia kiwei pat sha U Khrist.

51

"Mih to mih ka Sngi ba tyngshain,
Beh ka jingdum na ki briew;
Ka jingsawa jingput Gospel,
Nangne bad shaneng kan riew;
Baroh kawei,
Hima bah Immanuel".

LYNNONG - 8

Ki 'Shot Shan ka Mynnor

1. U Babu Surup Singh Kharwanlang :

U Babu Surup Singh Kharwanlang, u la long u nongmait lynti uba nyngkong eh ha kaba ialap ia ka Gospel lyngba jong ki skul. Dei ma u uba la wan plie bad hikai ha ka skul kaba nyngkong eh ha ka Hima Nongkrem ha ka shnong Nongkrem bad ha ka shnong Lang-kyrdem.

La kha ia u Babu Surup Singh ha Maw-mluh ha ka snem 1841 (kat kum ka jingiathuh u khun jong u hi, u Rev. Ollin Singh). U la mih na ka iing kaba bat pyrkhing bha ia ka niam Khasi. La um shym la ioh ban shong skul ha ka rukom kaba dei, hynrei ka jinghikai kaba u la ioh na ki missionery kam long kaba duna, khamtam lei lei ha ka liang ka jingtip ia ka Ktien U Blei. Kumta haba u Sahep Griffith Hughes u la ioh ktien ba la shah ban plie skul ha ka Hima Nongkrem mar mar u la leit khot ia u Babu Surup Singh ban wan hikai ha kane ka skul ha ka shnong Nongkrem — ka Nongbah jong ka Hima Nong-krem. U Babu Surup Singh u la pdiang ia kane ka kam da kaba sngewbha kumta la plie ia ka skul kaba nyngkong eh ha ka Hima Nongkrem ha ka snem 1870.

Hadien ba u la trei shitom kumba san snem ei ei, i Paiñkiri iba long ka pyrsa trai jong u

Syiem Klur Singh i la wan long Khristan. Lah ban ong, namarkata, ba i Paiñkiri i la long u soh nyngkong na ka jingtrei shitom jong u Babu Sarup Singh. Sa ar snem hadien, i Rupamai, iba long i para trai jong i Paiñkiri, i la long khristan bad pdiang ia U Jisu Khrist.

Da ka jingpyniaid jong U Blei, hadien katto katne por, u Babu Sarup Singh u la shongkurim ia i Paiñkiri. La iathuh ba ka jingiapoi kha poiman jong kine, kam long satia kaba kiba ha iing ha sem ki sngewtynnad, khamtam na ka liang jong i kmie jong i hi, i Kopsimai Syiem.

Haba u Sahep Grifith Hughes u la tip ia kane u la phah noh ia u sha Langkyrdem ba un leit hikai ha ka skul mission, ha kajuh ka por ba un trei ruh artad kum u Travelling Evangelist ha ki thaiñ Ri war Kyndiar (kaba ki khot 12 Blang Sub-District mynta). Kane ka la long kumba ha ka snem 1880 ejei. U Babu Surup u la sah ha Langkyrdem tang katto katne por bad hadien kata, u la wan phai biang sha Nongkrem. La thung pastor ia u ha ka snem 1895. Hadien ba u la long pastor la buh ia u ban khmih ia ka pastorate Bhoi Lasa bad ka jaka shong lyiur ka la long Malki. Dei halor jong kane ka jingpynbeit ba u Babu Surup Singh u la leit sah noh sha Malki hadien ba u la long pastor.

Ha u Jumai bah la jia kawei kaba sngewsih ha iing jongu, ha kaba i lok jongu, i Paiñkiri lem bad i khun bad i ksiew jongu, ki la iap namar ka jingkyllon jong ka iing ha kaba ki shong.

Hadien katto katne por, u Babu Surup Singh u la shong kurim biang ia i briew iba na Tynring.

Naduh kata ka por, u la shong la sah noh artad ha Tynring haduh ba un da khlad noh na kane ka pyrthei ha ka 7 tarik u Kyllalyngkot jong ka snem 1924. La une u shakri U Blei um don shuh, hynrei ka matti lyngksiar kaba u la buh ha ka Hima Nongkrem kan iai sah shirta katba ka pyrthei ka dang sah.

2. **I Painkiri Syiem :**

Ine i dei i khun nyngkong jong i Kopsimai bad i hynmen trai jong i Rupamai. San snem hadien ba la plie ia ka skul ialap ha Nongkrem ha ka snem 1870, i Paiñkiri i la pdiang ia U Jisu Khrist. I la rung balang ha Mawkhar ha ka snem 1975 ha ka por ba u Sahep Griffith Hughes u long u Missionery incharge ha ka thaiñ Shillong. Ym lah ban tip thikna ha kano ka rukom i la iohsngew ia ka jingialap bad pdiang ia U Jisu Khrist, tangba ngim lah ban len ba i Paiñkiri i la long u sohnyngkong eh na ka jingtrei jong u Babu Surup Singh.

Ynda ki briew ki la tip ba i Paiñkiri i la long khristan, la iathuh ba u Syiem, kiba haiing ha sem ryngkat bad ki Myntri ki korbar-ri jong ka hima baroh, ki la dap da ka jingsngewsih kaba khraw katta katta. Kumta ha kaba sdang, ki la khroh ia i ba i dei ban iehnoh shisyndon ia ka niam Khristan. Ki la pynsngew ruh ha i, ia ka burom kaba ap ha khmat jong i

lada im kylla khristan. Kane ka leit jia kumne: namar ba ka briew kaba long Syiemsad ha kata ka por, ka long ka bym don khun don kti. Kumta ka jinglong Syiemsad ka la dei ban hap ha ka tyrpeng jongi hadien ba ka la iap. Hynrei la ki khroh katno katno ruh, i Paiñkiri im shym la treh ban iehnoh ia ka niam khristan. Haba im lah shah shuh ia ka jingiai wan khroh bad pynsalia jongki man la ka por, khadduh eh, i Paiñkiri i la iathuh ha ki da ka ktien kaba shai kdar, **"ngam lah satia ban iehnoh ia kata ka spah bymjukut kaba nga la shem da ka jingngeit ha U Trai Jisu".**

Kumta haba kim lah shuh da ki 'tien khroh 'tien kjor, ki la sdang pat da ka shoh ka dat bad ki jingpynshitom bad ki jingpynjynjar kiba lai phew jait phew skit. Haba kim lah ban pynkylla ia ka jingmut jong i la ki leh kumno kumno ruh, ha kaba kut, ki la tait kur bad beh noh ia i na iing. Hadien ba i la shah beh kumta na iing, i Paiñkiri i la leit ban shong shipor ha iing mission, haduh ba in da ioh iing pat hawei.

Ine i shakri U Blei i la shah shitom katta katta hadien ba i la long khristan. Kumba la iathuh ha ka bynta kaba sha khmat, i Paiñkiri hadien, i la iapoi kha poi man bad u Babu Surup Singh. Hadien katto katne por, i Paiñkiri i la leit sah sha Lyngkyrdem haduh shwa ban kha ia u khun nyngkong jongi. Dei ha kane ka por, ba i kmie jongi, i Kopsimai i la pdiang ia U Jisu Khrist, bad i Paiñkiri ruh i

la wan phai pat sha la shnong. Hadien katto katne por, i la kha ia u khun phrangsngi jong i, u Shemuel Syiem.

Ha ka snem 1895, i Paiñkiri i la leit sah noh sha Malki, namar ba u Babu Surup Singh, hadien ba u la long pastor la buh ban khmih bad ban trei ha ka pastorate Bhoi Lasa bad ka jaka shong lyiur ka la long ha Malki. I Paiñkiri, i don lai ngut ki khun shynrang suda bad kita ki long, u Shemuel, u Sisorai bad u Sijurai. Kine baroh lai ngut ki long ki nongkyrshan ba radbah bad ki kpa jong ka Balang Malki. Nalorkata, ki la long ruh ki nongseng nongsdang bad ki nongkyrshan ba radbah jong ka L.M.N.P. Sub-District kaba la seng ha ka 1908 bad ka Jingiaseng Khyrim kaba la sdang nyng kong eh ha ka snem 1910.

Ha u Jumai bah, kata ha ka 12 tarik u Jylliew 1897, i Paiñkiri i la khlad noh kyndit da ka jingkyllon jong ka iing ha kaba i shong ryngkat ruh bad i khun bad i khun ksiew jongi. Ine i shakri U Blei, namar ka jingieit jongi ia ka kam U Blei i la pynkyntang noh ia uwei u Lum ha Malki, (uba ngi tip haduh mynta, U Lum Balang) sha ka Balang, ban long ka jaka shong jong kiba la ngeit ha U Nongpynim. Nalorkata, i la ai ruh sa uwei u lum ban long ka jaka tep ia ki parabangeit kiba la shong thait ha U Trai. Ia kitei ki jingpynkyntang jongi, ki khun jongi, ki la ai ruh da ka jingthoh kaba skhem ha ka 3 tarik u Jylliew, 1915 sha ka Balang Malki.

3. **I Rupamai Syiem.**

Ine i dei i paratrai jong i Paiñkiri. I la pdiang ia U Jisu Khrist arsnem hadien jong i Paiñkiri. Ine i shakri i la rung balang ha Maw·khar bad la pynbaptis ia i da u Sahep Thomas Jerman Jones. Ka jingiathuhkhana pateng ka ong ba ka sngi ha kaba i Rupamai i la rung balang ka dei ka sngi Iewduh bad ka sngi U Blei artad. Haba i la mih na iing mynstep, ym don mano mano ruh ba tip ba in leit rung balang. Hynrei ynda la janmiet ha shwa ba in poi ha iing, kiba ha iing ha sem ki la ioh jing-tip shaphang kata ka jingjia baroh. Kane ka leit jia ryngkhat ba ha kata ka sngi. u Kumbir Singh uba long u syiem khynnah sha Bhoi, ha kata ka por u la dei iaid lyngti na Mawkhar, na kaba u wan phai na ka jingleit lynti jongu sha Bhoi. Dei lyngba jongu, ba la ioh jingtip shaphang kaei kaba la jia ia ka pyrsa jougu. Haba la tip shaphang kane, la khih win kir ka iingsyiem baroh kawei, da ka jingbitar bad ka jingsngewsih. La ong ba ki la don jingmut haduh wat ban pyniap noh ia i. Hynrei kumno re kumno la pynpep tang namar ba u Syiem Rangbah hi um treh ban ia don kti ei ei ha kaba kum kata ka kam.

Ha kata ka janmiet. haba i Rupamai i la poi ha khyrdop, la shem ba ia ka khyrdop la khang. Hangta i la sngewthuh ba la don jing-pher eiei. Ynda u nongap khyrdop u la iohi ia i, u la leit hajan jongi bad u la iathuh lut ia kaei kaba la jia bad ia ka jingbyrngem byrsit jong ka iingsyiem na ka bynta jongi. Nangta,

u la bthah ia i ba i dei ban phet noh shano shano ioh ba ha ka jingkhih bitar, ki lah ban pyniap shisha ia i. I Rupamai haba i la iohsngew ia kata ka jingma kaba don hakhmat, mar mar, i la phaidien noh na ka khyrdop ban leit shong noh bad la ka hymmen ha iing mission.

Kane ka jingjia ka la ktah palat ia ka iing syiem baroh kawei bad kam shym la kut noh ruh tang hangta. Namar kane ka la ktah shibun ia ka burom ka ijot jong ka iingsyiem. da kawei ka jingmut, la beh noh ruh na iing wat ia i kmie jongki, i Kopsimai, iba ha ka jingshisha ma i ruh i da sngewsih tyngeh na ka bynta la ki jong ki khun. Kumta, da ka jingbym banse, i Kopsimai i la mih na iing ban leit noh bad la ki khun ha iing mission.

Hadien ba i Paiñkiri i la leit sah sha Lyngkyrdem, i Rupamai i la nang sah noh ha la shnong ryngkat bad la i kmie. I Rupamai, namarkata, i la dei ban trei shitom shibun eh na ka bynta la ka jingim wat la hapdeng bun ki jingjynjar kiba i la mad na ka jingkylla khristan jongi. Hadien ba i la trei shitom, khadduh eh, ine i shakri U Blei i la lait thiaw na ka apot jong ka bylla kyndoi ja kpoh. Ynda haba i la ioh baiseng katto katne, i Rupamai i la sdang pat ban seng la ka kam la jong. La iathuh ba ka kam kaba i la trei ha kata ka por, ka long ka kam shet pu khleiñ, putharo bad pumaloi.

Wat la i kmie jongi, i shun katta katta ia ka niam khristan, hynrei i Rupamai im shym la iehnoh ha kaba iathuhkhana ha i shaphang U Jisu Khrist bad ia ka Jingpynim jong U khlieh la ka sngi. Suki suki, kane ka la ktah bad ka la pynum hin ia ka dohnud ba eh rang jongi. Kumta ka la shim por haduh 7 snem eiei ba i Kopsimai in rung balang bad pdiang ia U Jisu Khrist. Hadien ba kiei kiei baroh ki la iaid beit bad rvntih, i Rupamai i la shong kurim ia u Nisingh Kkarngi, uba la jia long pat hadien u Tymmen Basan uba nyngkong eh jong ka balang Nongkrem. U Blei u la kyrkhu shibun ia ka iing jongki ha ki sngi kiba hadien bad u la ai ha ki saw ngut ki khun; kynthei bad shynrang. Ka kyrteng jong ki khun jong i ka long u Oremuel Syiem, ka Kesimai Syiem, ka Klossimai Syiem bad ka Brissimai Syiem. Kitei ki khun jong i baroh ki la iai neh ha ka jingngeit haduh ki sngi jong ka bakut ka jingim jongki. Ha shwa ba in iap, i Rupamai i la ai sha ka balang ia uwei u lum ban long u lum jingtep jong ka balang.

4. I Pletimai Syiem

I Pletimai Syiem i dei i hynmen trai jong u Syiem Ollim Singh (bam kwai ha dwar U Blei). Ngim bakla ban ong ba i Syiem Ple i la long kawei na ki soh nyngkong jong ka Balang ha ka shnong Smit La hapdeng bun ki dieng-pyngkiang jong ka jingim, ine i shakri U Blei i la kheiñ duh ia kiei kiei baroh na ka bynta ka kyrteng U Jisu Khrist. Wat ha ka por ba i dang im, i Syiem Ple i la kam kynti halade hi ia

kàta ka jingioh kynti ka bym bit tngit bad ka bym sep noh ia kaba la ri tyngkai tang ha ki bneng.

La i Syiem Ple i la pdiang ia U Jisu Khrist la kham slem, hynrei na ki jingpynwit bad jingtynjuh kiba bun, bunsien la pynpep ia i ban wan rung sha ka balang. Haba im lah shuh ban set tang halade ia kata ka jingieit U Khrist kaba i la mad ha la ka mynsiem, khadduh i Syiem Ple i la kut jingmut ba la kan long kumno kumno ruh, i dei ban phla ia kata hakhmat ka pyrthei. Shaphang kane ka jingwan long khristan jongi u Dr. H. Lyngdoh u kynthoh kumne :

"U Trai Jisu u la sngewbha ban wan jngoh ia i Syiem Ple, i hynmen u Syiem Nongkrem ha Smit, kumjuh kumba u la sngewbha ban leit ia kynduh bad u Paul ha ka lynti Damaskos bad u Sadhu Sunder Singh harud lynti rel ha Punjab. Bad u la khot ia i ba in mih noh shisyndon na ka lympung u suidlum suidwah bad u phan u kyrpad bad ban rung sha ka iingsad iingsunon u Blei Baim bad u Bashisha."

Kumta ha ka 31 tarik u Naitung, 1927, i Syiem Ple i la wan rung balang ha Nongkrem. Shuh shuh, ha u Nongialam Khristan, Nailur (Sept.) 1927, la thoh kumne shaphang kane ka sngi :

"Ha ka sngi u Blei 31 tarik July la pdiang sha ka balang bad la pynbaptis ia i Syiem Pletimai ha iingmane Nongkrem ha khmat u

paidbah khristan bad bym long khristan uba shlei shaduh shabar. Ine i Sylem i long i hymmen trai jong u Syeim Khyrim iba iashong iasah ryngkat ha compound iing syiem hi ha Smit. I la don ka jing kwah pyrshang la slem ban phla ha kaba paw ia ka jingngeit ha U Jisu Khrist u Nongpynim jongi, namar sngewmat i la ngeit ha la ka dohnud la slem. Ka jingskhem ka jingngeit jongi bad ka jingshai ha ka jingiohi jong i ia ka jingkordor u Jisu Khrist ka la long haduh katta katta ba ym don ei ei ha ka pyrthei kaba lah ban pynkhlad ia i na la U Trai lada ka long ka jinglyngkhuid ne jinglehraiñ ne jingpynjah burom ha kano ka rukom. Kaba sngewnguh bad sngewburom ia u Syiem Rangbah ba u pynpaw ia la ka jinglong riewshai riewsiañ ha kane ka jingjia ba pynkyndit ia ka iingsyiem bad ia ka Hima".

Naduh ba i la long khristan, i Syiem Ple i la ia kynduh ia kiba bun ki jingtynjuh kiba meh ding ha ka jingim jongi. Hadien ba la tait kur tait jait ia i, la knieh noh ia ki khun jongi baroh lai ngut. Kumta im shym la ioh lad ban ialam lem ia ki sha U Khrist. Nangta sa ka jingpang kaba snoh ha ka jingim jongi, ka la long kawei pat ka jingpynshipa kaba i la mad. Pynban hapdeng kat kine ki sohkyrdot jong ka jingim, ine i shakri U Blei, ha ka jinglong ba jar jar, im shym la man thait noh ha kaba shakri ia U Blei. U Dr. H. Lyngdoh haba u batai shaphang ka jingtynjuh kaba i la mad, u thoh kumne:

"Ynda ï la long khristan, katto katne ki kur ki kmie, kï kha ki man bad kï lok kï jor, ki la tait ia i bad ki la pynsohsat lynter tait ia ka jingim jongi. Ka hynmen jongi, ka Syiemsad, kiba ha iing jong ka ki la kiar na ï bad ki la lehbein ia i. U tnga u la shong khlad na i bad u la shim noh ruh ia ki khun na i. Kine baroh ki la kren bein ha khmat ïa U Blei jongi. Ki la pynthut na shakiar iing ïa ki jingmane Blei jongi bad ka jingpang sdot ba jwat pat ka nang snoh rynjaiñ ia i".

Nangta, une u rangbah u ong shuh shuh kumne :

"U Traï uba la khot ia i, u la ai ka bor ba phylla ba in lah ban shah ia kine baroh da ka mynsiem kaba jai jai bad kaba dap da ka jingsuk ha U".

Kum ka kmie kaba riewblei, ï Syiem Ple i la long i riewduwai iba shitrhem. Bunsien ka jingduwai jongi ka long ka jingduwai jong ka jingiasaid. U Babu Kale Singh, u ju iaithuh ba "i ju dwai ba U Blei un pynim bad leh phylla ia u Syiem Rangbah ia ka iingsyiem bad ia ka Hima Khyrim baroh kawei". Nangta, hangno hangno kat haba i don, i Syiem Ple im ju klet ban kyrpad ia ki parabangeit ba kin pynlong ka jingduwai kaba kyrpang na bynta ka iingsyiem bad na ka bynta ki briew baroh kiba don hapoh ka Hima Khyrim bad ki bym pat shym la ithuh ia u Jisu Khrist. Kawei kaba phylla eh ha ka jing-

duwai jongi ka long ba im ju pan eiei na ka bynta ialade wat la i don hapdeng bun ki jingeh; hynrei ka jingduwai jongi ka long barobor na ka bynta kiwei pat. Bunsien ha ki jingdwai, i Babu Kale i iathuh ba i Syiem Ple i ju pyndonkam ia kiba kum kine ki kyntien "Nga long ka mraw jong Me, ngan kohnguh katba Me mon ia nga ban leh". Na kane ngi sngewthuh shai kdar ba ka nuksa ka jingim U Khrist ka la long doh long snam ha ka jingim jongi. Ban ñiew ba ki briew ki long kham bha kam long satia kaba suk, hynrei i Syiem Ple da ka jingsngewrit baroh, i la lah ban tbeh ia kaba kum kata ka jingshai da la ka jong ka jingim hi.

Ha ka Presbytery kaba la long ha Nongkrem ha ka snem 1935, i Syiem Ple i la kam briew haduh 100 ngut haba im shym la don eiei ruh nalade. Kane ka la pynlyngngoh ia ka balang baroh kawei. Haba u tymmen basan u la leit ban iasyllok bad i shaphang kane, i Syiem Ple i la jubab da ka ktien kaba shai: "U Blei u long u Kpa jongnga, namarkata, u tip nadong shadong ban pynbiang ia ki jingdonkam baroh". Nangta ka la long kaba kham lyngngoh shuh shuh, ba ha shwa ba ka Presbytery kan poi, u Blei u la theh kyrhai ki jingkyrkhu ha la ka shakri. Kumta i Syiem Ple i la lah ban pynbiang thik thik ha kaba bsa ia ki nongwan sha kane ka Presbytery. Kane baroh ka paw ba ka mynsiem jong ka jingngeit bad ka jingshaniah lut ha u Blei ka long kaba skhem haduh katta katta.

Nangta ngi shem ruh, wat hapdeng jong ka jingtlot ka met na ka daw jong ka jingpang pynban i Syiem Ple im ju kham pep sha ki jingiaseng jong ka balang. Ha kaba kren shaphang kane u Babu Kale Sing u ong:

"I long iba thrang katta katta ia ki jingiaseng. Im ju pep ban leit jingiaseng naduh Smit shaduh Nongkrem kaba jngai kumba ar mail, haba rang ne slap, man ka sngi U Blei lait tang haba i kham shitom eh ka met. I kloi ruh ban leit sha ki jingiaseng ialap wat myn-miet shaduh Umphyrnai, Thangsning, Lamlyer bad kiwei kiwei ki jaka. I ju poi sha ki jing-iaseng kiba kham jngai bad shitom kum sha Rangphlang, Rasong bad shaduh Bhoi".

Ka jingim jong i Syiem Ple ka long da shisha ka nuksa jong ka jingim khristan kaba janai. Wat la ka shnong Smit ka long kawei na ki shnong kaba ehrang haduh katta katta ban pdiang ia U Jisu Khrist, hynrei i Syiem Ple im duh jingkyrmen ba ha kawei ka sngi, ka Smit kan pdiang ia U Jisu Khrist. U Pastor Watsingh Warbah haba u kynthoh shaphang kane, u ong:

"Ngi ainguh eh ia U Blei ba u la pynpaw lypa ha i na ka bynta ka jingdonkam jong ka Balang Smit, da kaba i la thied ia ka jaka ha Urmasi-U-Joh bad ia u Lum jingtep. Ka Balang Smit ka la pyndonkam ia kane ka jaka da kaba la tei ia ka iingskul kaba don mynta".

Na katei, ngi sngewthuh ba i Syiem Ple i la long ruh iba kylluid mynsiem. wat la hapdeng ki jingkyrduh baroh, ban ai sha ka kam jong U Blei. Nangta, i la ai sngewbha ruh kawei ka lynten pom sha ka balang. La iathuh ruh, ha ka por kaba i Syiem Ple i dkut mynsiem, katba ka balang ka dang long jingiaseng miet ha kawei ka jaka, kyndit kata ka lynten pom kaba la ai sngewbha da i Syiem Ple, ka la lip kynsan jak bad kam shym long shuh ha kata ka miet, wat la la pyrshang ban thang pynmeh biang ia ka. Haba la jia kumne, la lyngngoh ka jingiaseng baroh. Dei ynda haba la wai ka jingiaseng haba ki briew ki la wan iathuh ha u Babu Kale ia kata ka jingkhlad noh jongi, hangta keiñ hadien ki sa sngewthuh ba dei ha kata ka por ba ka lynten ka lip kyndit jak ba i Syiem Ple ruh i la dkut mynsiem na kane ka pyrthei. Na kane ka jingjia, ngi lah keiñ ban ringnia, haba ka jingshai jong ka briew kaba kut ba bah ia ka jingshai U Khrist ka la lip noh na kane ka pyrthei, ka long kaba shongnia shibun eh ba ka jingshai jong ka lynten pom ruh kan lip. Hangne ka sdien ka jingmaian jong ka jingim jong ine i mewblei.

Ka jingkhlad noh jong ine i riewblei, ka la long ka jingduh kaba khraw ia ka balang baroh kawei. I Miss A.W. Thomas haba i thoh shaphang ka jingim jongi ha ka Centenery History ka Balang Presbyterian, i thoh kumne:

"Ngi kynmaw khamtam eh ia i Syiem Pletimai iba la ia khlad noh na ngi tang ha kane ka snem (May 12, 1940). Ine i dei i bynmen

trai jong u Syiem Khyrim bad i la khein duh ia kiei kiei baroh ban ioh ia U Khrist bad ia kata ka jingioh kynti ka bym pyut bad ka bym bit tngit bad ka bym sep noh ia kaba la ri ha ki bneng. I la rung balang ha Nongkrem ha u bnai July, 1927 bad la ju khein ia i kum ka kmie ia kata ka balang bad la ki balang baroh ha ka Hima Khyrim. I la long ka nuksa kaba itynnad eh ha ka jingriewblei bad ha ka jingsngewrit ha ka jingiaishah bad ka jingklet lada hapdeng ki jingtynjuh ba meh ding, ha ka jingieit bad jingkit khia ia ka kam U Blei. Ka la long ka jingkyrkhu mynsiem ban ia syllok bad i, i la im jingmut tang ia kiei kiei kiba haneng bad ha ka jingpang kaba khadduh im shym la pyrkhat ia ka jingshitom hynrei tang kumno ban pyndonburom ia U Trai jong i". Ngi ngeit skhem ba lynter ka jingim jong i, i Syiem Ple im ju klet ban rwai bad ban iai rwai : –

"La jingeh ki wan ban ban ia nga hangne ;
Ngan ieng skhem ngan ym kyllon shuh".

Da shisha, i la lah ban ieng skhem haduh kaba kut. "Suk uba iaishah ia ka jingtynjuh, naba haba la tynjuh ia u, Un iohpdiang ia kata ka Pangsngait ka Jingim".

LYNNONG - 9

Ki Tymmen Basan ka Balang

1. Nisingh Kharngi :

U Nisingh Kharngi u la long uwei na ki khristan kiba nyngkong eh ha kane ka balang. La ngim tip shuh kumno u la long khristan bad pdiang ia U Jisu Khrist hynrei tang kawei ngi tip ba u la mih na ka iing kaba bat pyrkhing bha ia ka niam Khasi. Ha shwa ba un long khristan, u Nisingh u la long uwei na ki rangbiria ha ka shnong Nongkrem. Namar ba u im da ka khaii ka pateng, u la long, namarkata, u briew uba kham ioh kham kot bad ha kajuh ka por, u la long ruh u briew uba kylluid mynsiem bha ban ia noh synniang sha ka kam ki rangbiria.

Dei ynda haba u la samla rangbah bha ba u Nisingh u la long khristan. Hadien ba u la long khristan u la iehnoh ia ki jinglong barim baroh bad u la long u Jingthaw uba thymmai. Da ka jingpyniaid U Blei, hadien katto katne por, u Nisingh u la iapoi kha poi man bad i Rupamai.

La iathuh shaphang jong u ba u long u briew uba beit bad ba eh bad u bym ju riej ban ialeh pyrshah ia kaba u tip ba kata ka long kaba sniew. Na ka jinglong tynrai jongu, u la long ruh u briew uba kylluid mynsiem shibun eh ha kaba ai sha ka kam U Blei. Ha ka por ba la tei ia ka iingmane kaba nyngkong

eh, u Nisingh u la long u nongkyrshan ba rad bah eh ha kane ka kam. Nalorkata, wat la um shym la ioh ka jingnang jingstad kaba biang. hynrei hadien ba u Babu Surup Singh u la long pastor, u Nisingh u la hikai shipor ha ka skul mission haduh ban da wan u Babu Kale Singh ha ka snem 1898.

Myn ha ki por ba ka balang ka dang lung eh ka jingdon ki briew kiba kum u Nisingh Kharngi, ki la long ka jingshngaiñ kaba khraw shibun eh ia ka balang. Haba ka balang ka la sngewdonkam ban ioh noh la u jong u Tymmen Basan ha ka snem 1914, ka Presbytery ka la mynjur ia kata. Kumta haba la pynlong ia ka jingjied, ka balang baroh kawei bad da kawei ka jingmut, ka la jied ia u Nisingh Kharngi, ha ka rta kaba la iaw bha, ban long u Tymmen Basan uba nyngkongeh jong ka naduh ba la seng balang hangne. La pynskhem tymmen basan ia u ha ka jingiaseng Presbytery kaba la long ha Laitlyngkot ha ki tarik 31 Risaw haduh 2 Naiwieng jong ka snem 1914.

Dei ha kane ka por jongu ba ka kam U Blei ka la sdang ban iaid shaphrang ha kane ka ka shnong bad ha kiwei pat ki shnong kiba don marjan. La iathuh ruh hadien ba u la long tymmen basan, u Nisingh Kharngi u la long ruh u briew uba khyndiat ki ktien bad uba bun ki kam. Kumta, la um shym la long uba paw eh ha ki kam ka Presbytery ne Sub-District, hynrei ki briew ki ñiewkor bad burom katta katta ia ka jinglong ba shisyrtap jingmut

jongu, khamtam eh ia ka mynsiem ai kaba la don lypa ha u. Hadien ba u la trei kum u Tynmen. Basan ha ka balang kumba 13 snem duna, U Blei u la shim noh ia u sha lade hi ha ka snem 1927. Ka jingkhlad noh jongu, ka la long ka jingduh kaba khraw ia ka balang bad hadien kane ka balang ka la dei ban sah khlem nongsharai haduh ka snem 1935.

2. U Babu Kale Singh Kharmawphlang:

La kha ia u Babu Kale Singh Kharmawphlang ha ka shnong Mawphlang kumba ha ka snem 1866 eiei. Naduh ba u dang don tang kumba hynñiew snem eiei, la ri ia u da i missionery. Dei u Dr. Griffiths Griffith uba la ialeh shitom ban pynnang pynstad ia u haduh ba un da pass ia ka Entrance Examination, haba u la dap 20 snem ka rta. Hadien ba u la pass ia ka Entrance, la phah ia u sha Sohra ban ioh jinghikai ha ka kam compounder bad u la neh ha kane ka kam haduh 10 snem eiei. Hadien kane, u Babu Kale u la leit ruh katto katne bnai sha Dacca ban ioh jingpyntbit shuh ha kane ka kam jingpynkhiah. Hadien ba u la pyndep ia kine kiei, u Babu Kale u la poi kha poi man noh bad i kong Lyngkien Kharkongor, iba na Mylliem.

Dei hadien ba u la dep shong kurim, ba u Babu Kale u la wan poi ha Nongkrem ha ka snem 1898, shisnem hadien jong u Jumai bah, ban wan hikai ha ka skul mission ha Nongkrem. Kum u Nonghikai, u Babu Kale u la long uba tbit bad ba pnah shibun eh ban pynrung ia ka

jinghikai ha ki khynnah. Dei ha ka por jongu ba ki khynnah ki la bang ban leit skul. Nalor ka jingtbit jongu, kum u nonghikai, u Babu Kale u la long ruh uba nang ban pynieit ia ki khynnah naduh kiba dangrit haduh kito ki khynnah kiba la kham san. Mynstep mynstep, u Babu Kale u hikai ha ka skul step bad janmiet pat, u lum ia kito ki khynnah kiba la kham san bad ki bym ioh lad ban wan skul step ban hikai ia ki kumno ban pule bad ban thoh. Haba u leit shaneng sharum jong ka shnong, u Babu Kale um ju pep ban iawer ia ki khynnah kat kiba u ia kynduh ban wan skul la mynstep ne mynmiet. Kumta ha kane ka rukom, ka iing jong u Babu Kale kam ju long kaba thylli, hynrei man la ka miet, bun bun ki khynnah na shnong ki leit ban sah miet ha iing jong u Babu. Nalorkata, ka mynsiem sbun ka paw shibun eh ha ka jingim jong u Babu Kale. Lada don ki khynnah ki bym kot bor ban thied kot thied sla namar ka jingduk, u Babu um ju pynduh jingkyrmen ia kiba kum kita bad u ju pynlut ha kaba thied kot thied sla ia ki na la ka pla. Na kine kiei kiei, ngim bakla lada yn ong ba u Babu Kale u long u nongprat lynti uba nyngkong eh ha kaba kyntiew ia ka jingnang jingstad ha kane ka shnong.

U Babu Kale, nalor ba u trei kum u nonghikai, ha kajuh ka por u la long ruh u doktor. U Blei u la ai ha u ia ka sap kaba phylla, wat la u la ioh jinghikai tang katto katne ha kane ka bynta, pynban u la long u doktor uba pawnam shibun eh, khamtam ha kaba iarap ia ki kynthei

kiba kha khun. Hooid, u la long shisha u briew uba bun kam haduh katta katta, pynban ka mynsiem sngewsynei bad sngewrit na ka bynta kiba duk ba suk, kata hi ka la pynlong ia u ba un don ka por kaba kyrhai ban ia shong shngaiñ bad kiba pang ba shitom ban iarap ia ki ha ka liang kaba kynja doh kumjuh ruh ha ka liang kaba kynja mynsiem. Halor kane ka bynta, la iathuh khana ruh, ba u Babu Kale, bunsien u la dei ban loit noh ia la ka jaiñ spong bad ban tar lyngkhot lyngkhot ia ka ra ka bynta ban iarap ia kano kano ka iing ka bym don lad ban thied jaiñsop ia ki khun ha ka por ba kha ia ki. Nangta, lada kim don pisa ban thied dawai dashin, u kloi wat ban sei na la ka pla ban iarap bai dawai ia kano kano ka iing kaba shem jingshitom. Kumta, ha kito ki por niar eh ban shem ba la leit kit iano iano sha Shillong na ka daw jong ka jingpang, khamtam ha kaba ioh khun ioh kti. Baroh ki briew kiba ha kane ka shnong ki pdiang bad aiti long katba long tang u Babu hi.

Ka mission haba ka la bna shaphang ka nam jong u Babu Kale ha kane ka liang, khnang ba ka Dispensary ka mission ha Kyndiar kan ym duh noh, ka la phah ia u Babu Kale ha ka snem 1920 elei ban khmih ia ka bad ban trei ruh artad kum u nonghikai skul. Ynda u la sah hangto tang kumba arsnem, u Babu Kale u la wan phai noh sha Nongkrem. Ka daw jong kata ka long namar ka jingbymshait bha ka met jongu. Haba ym don doktor shuh ban trei, ka mission hadien ka jingwanphai u Babu Kale,

da ka jingbym banse ka la dle noh ia'ka Dispensary bad ka jingshakri lyngba ka Dispensary ha Kyndiar ka la dkut noh artad naduh kata ka por.

Hadien ba u la wan phai pat na Kyndiar, u Babu Kale u la sdang biang ia la ka kam kumba u iu leh mynshwa. Nangta, ha ka jingiadei bad ka kam jong u Blei, u Babu Kale u la long uba minot bad uba beh sha ki jingiaseng lang khlem da man thait noh. Ha ka por ba la seng nyngkong ia ka Sub-District ha ka snem 1908, (nyngkong L.M.N. bad hadien L.M.N.P.) la shem ba u Babu Kale u la long uwei na ki rangbah kiba la iatrei shitom shibun ha kaba sain dur bad pynwan dur ia ka. Nangta, u la ia shim bynta ruh ha kaba pynlong ia ka jingiaseng Khyrim (Khyrim Christian Union ha ka snem 1910. Katba ki sngi ki snem ki nang iaid, kumta ruh ka jingshakri jongu ia ki para briew bad ia ka balang ka la nang iaid shiparang.

Hadien ka jingkhlad noh jong u Tymmen Basan Nisingh Khyrngi ha ka snem 1927, ka balang ka la sah khlem tymmen basan kumba phra snem eiei. Ha kaba kum kata ka por, la u Babu Kale u dang long tang u Nonghikai, hynrei la iathuh ba dei ma u, uba nang pyniaid ia ki kam jong ka balang baroh. Kumta ha ka ia kaba biang haba ka balang ka la jied tymmen basan biang ha ka snem 1935, da kawei ka jingmut, la jied ia u Babu Kale Singh kum u tymmen basan uba ar jong ka. La pynskhem tymmen basan ia u ha ka Presbytery kaba la long ha Nongkrem ha ki ka arik 11 haduh 13 Risaw, 1935.

Haba u la long tymmen basan, u Babu Kale, u la long u Kpa ym shuh tang ha ka balang hynrei u la long ruh kum u kpa ha ka shnong Nongkrem hi baroh kawei. Ka jingdon jong u ha ka balang, ka la long ka jingshngaiñ ia ka balang. Dei ha ka por jongu, ba ka kam U Blei ka la nangkiew irat. Nalorkata, u la long ruh u nongialap uba shitrhem shibun eh. Ia ka mynsiem ialap kaba don ha u, lah ban sngewthuh na kawei ka ripod balang kaba u la thoh ha ka shi tarik u Kyllalyngkot ha ka snem 1943, ha shwa ba un iap. La iathuh khana ruh, ba u Babu Kale um ju riej ban leit ialap tang marwei ruh ha ki iing jong ki briew kiba don ha kane ka shnong, khamtam eh ha ki dong Mawlynnei bad Mawpynthaw. Haba u leit ban tyrwa ha ki ban pynlong jingiaseng ialap ha iing jong ki, bun bun ki briew ki ong kum kine ki kyntien, 'lada ym dei shisha iaphi Babu, ngin ym shah da lei lei ruh ba ki khristan kin kiew tyngkong ha kane ka iing jongngi'. Hynrei, jar la katta ruh, tang ban pynhun ia u Babu, ki briew ki shah ban pynlong jingiaseng ialap tang ha phyllaw iing, ym ha iing. Haduh katno ka jingehrang jong ki briew ha kito ki sngi, ngim lah satia ban mutdur. Hynrei, na kawei pat ka liang, ngi iohi haduh katno ka jingthrang jong u Babu Kale ban wallam ia kiba kum kita sha U Khrist. Ka rai ka don barobor ha ki lynghoh kti jong U Blei. Kumta ha ka ia kaba biang, kiba kum kita ki iing, mynta ki la long ki nongbud jong U Jisn Khrist. Nalor ka jingialap ha la ka shnong, dei ruh ha ka por jongu, ba ka balang ka la kham pynlut por ha kaba leit ialap sha kiwei pat ki shnong kiba don

marjan jong kane ka shnong, kum ka Smit, ka Thangsning, ka Umphyrnai, bad kiwei kiwei.

Haba u la trei phra snem kum u Tymmen Basan, ha ka snem 1943, u Babu Kale uba la sngewthuh ba ka jingleit noh jongu ka la jan, ha kata hi ka snem u la pynkhih ban ioh tymmen basan shuh. Kumta haba la pynlong ka jingjied, ka balang ka la jied ia u Bah Albariswell Pariat kum u tymmen basan uba lai jongka. Hadien ba la dep pynskhem ia u ha ka 9 tarik Risaw, 1943, ha ka 17 tarik Risaw, 1943, u Babu Kale wat la hapdeng ka jingshitom jong ka met kaba la bat kham slem ia u, da lade hi u la kiew sha Iingmane ban leit aiti ia ka Synduk ka Jutang ha une u tymmen basan uba dang thymmai. La iathuh ba ha kata ka sngi, u Babu Kale u la shu phah bah ha ki briew ban leit sha Iingmane, namar ba um lah iaid na ka daw jong ka jingat na ka kjat jongu. Pynban ynda u la poi ha iingmane, haba la khot ia u ban kren, u Babu Kale u la ieng beit kumba u ju ieng, i kumba um lei lei. Ki kyntien khadduh kiba u la kren ha kata ka por ki long: 'Naduh mynta ngan ym lah shuh ban iadon ryngkat bad phi namar ba U Trai u la khot ia nga ba ngan leit noh sha ka ning bynjukut jong U. Namarkata, ha kane ka sngi, nga aiti ha phi, ko Bah Albariswell Pariat ba phin kit ia ka Synduk Jutang jong U Blei bad to ialam ia ki khun langbrot jong U Blei haduh ba kin da poi suk sha ka ri Kanaan". Hadien ba u la dep kren ia kitei ki kyntien. ka balang baroh kawei ka iam briew na ka bynta jongu (lehse kaba ryngkat bad ka jingkmen). Tang shitaiew kynthih hadien jong

kane, haba kiei kiei baroh ki la biang lut na ka bynta ka jingkeit noh jongu, naduh ka synduk haduh ki jaiñ ba un phong bad kiwei kiwei ki jingdonkam baroh kiba u la bthah lypa, u Babu Kale Singh u la khlad noh na kane ka pyrthei ha ka 24 tarik u Risaw jong ka snem 1943.

La u la khlad noh la bun bun snem, hynrei dang don ki khynnah skul jongu kiba dang im haduh mynta bad kiba dang iai pyrto ia ka ram bad ia ka jinglong jong u Babu Kale Singh. U la im da shisha kum u khristan bad u la long ruh ka nuksa jong ka jingim khristan ha kane ka balang bad ha kane ka jaka. Namarkata, ka jingiap jongu ka la long ka jingduh kaba khraw ym tang ia ka Balang hi, hynrei ia ka shnong Nongkrem hi baroh kawei.

Na ka jingim jongu, ngi iohi shai kdar ba u Babu Kale Singh, u la im ha kane ka pyrthei, "ym ban ioh shakri hynrei ban shakri".

3. **U Bah Albariswell Pariat:**

Ia u Bah Albariswell Pariat la kha kumba ha ka ka snem 1905 eiei. Kat kumba lah ban tip une u la mih na ka iing khristan kaba riewblei bad kaba donburom. U Kpa jong u, u la long u Nonghikai skul mission bad u Evangelist ha ka balang Jowai, kumjuh ruh i kmie jongu, i la long ka Bible Woman ha ka juh hi ka balang haduh ka sngi ka jingiap jongi. Nalor kata, arngut na ki kni jong u, u Rev. Benjamin Pariat bad u Rev. Doba Pariat ki la long ki pastor kiba paw khmat bha ba ka ri Jaintia.

Hadien ba la khlad noh u kpa, u Bah Albaris u la sdang ban wad la ka jingim. Ka kam kaba u la trei ka long ka kam suhjain. Khnang

ba un nang pyntbit shuh ialade, u Bah Albaris u la leit shaduh Dibrugarh na ka bynta kane. U la sah bangta kumba shisnem eiei. Haba u la wan phai na Dibrugarh, U Bah Albaris u la wan sha Nongkrem. Ka jingwan jong u shane ka long na ka bynta ka kam jongu.

Kum u samla, ngam lah ban peiphang haduh katno ki jingeh ba u la ia shem ha ka jinglong samla jongu. Wat la u la mih na ka iing khristan kaba riewblei, pynban na kiei kiei kiba u la ia kynduh, haba u la poi ha Nongkrem, u Bah Albaris u la sdang ban iaid sakma jngai na U Blei. Mynba ka iew iastat, ia khalai bad dih kyiad ka dang ieng sarong bha ha kane ka shnong, la jathuh ba u Bah Albaris u la ngop bha ha kine ki kam.

Kum u khristan uba mih na ka iing kaba riewblei, ka long jingshisha ba ka jinghikai kaba u la ioh na la ki kmie ki kpa ba riewblei kam shym la shah ia u ba un iai iaid mon ha la ka lynti, kumta ha ka ia kaba biang, U Blei u la leit tan biang ia u sha la ka sem. Ynda u la iaid sakma kumba katto katne por, U Bah Albaris u la wan phai pat sha ka balang. Sa shisien pat, ka jingim jongu ka la kylla nadong shadong. Hadien ba u la rung balang, u Bah Albaris u la shong kurim ia i kong Phlorida Warbah. Dei naduh kata ka por, ba u la sdang aitad ban kit khia ia ki kam jong ka balang.

Ka long ka jingshisha ba u briew uba la mad u kham sngewthuh ban ia uba shu tip, kumta ruh kane kala urlong ha ka jingim jong

u Bah Albariswell. Haba u la wan phai pat sha ka balang, u Bah Alba u la pynpaw ia kata ka jingangnud ban wallam ia kiba bun ki mynsiem sha u Khrist. Naduh kata ka por, u Bah Alba um shym la tyngkai shuh ialade. Ryngkat ryngkat bad u Babu Kale Singh, u la leit man la ki por ban leit ialap sha ki lyngkha trei jong ka balang, kaba kynthup ia ki shnong- Umphyrnai, Mawlngad, Thangsning, Lamlyer, Smit bad kiwei kiwei. Kane ka jinglong kaba u la pynpaw ka la pynlong ia u ba un ioh ia ka jingshaniah jong ka balang.

Ha ka snem 1943 haba u Babu Kale, uba la sngewthuh ba ka jingleit noh jongu ka la jan, u la ai jingmut ia ka Balang ba ka dei ban jied tymmen basan biang. Kumta ha kane kajuh hi ka snem, ka balang ka la jied ia u Bah Albariswell Pariat kum u tymmen basan uba lai jong ka. La pynskhem ia u ha ka Presbytery kaba la long ha Phudmawri ha ka 9 tarik u Risaw, 1943. Shi taiew kynthih hadien jong kane, ha ka 17 tarik, Risaw u Babu Kale da lade hi, wat la hapdeng ka jingpang kaba la bat ia u la kham slem, u la aiti ha u Bah Albaris ban nang kit ia ka Synduk ka Jutang jong ka Balang. Kumta naduh kane hi ka sngi, u Bah Albaris u la shim ia kane ka kam. Dei ruh ha ka por jongu ba ka Balang ka la nang iaid shaphrang.

Namar ka jingdawa jong ka kam ha ka jingim jong u, ha ka snem 1950, u Bah Alba u la leit shong noh sha Smit kaba long kawei na ki lyngkha trei jong ka balang. Ka jingleit shong jong u sha Smit ka la long kawei pat ka lad kaba u Blei u la thmu lypa na ka bynta kane ka shnong. U Pastor Watsingh Warbah, uba long u khunruit trai jongu, haba u kren shaphang kane u ong

"Tang shu poi ha Smit, une u tymmen basan, u la pyndonkam lut ia la ka sap bad ka talent baroh kaba U Blei u la ai ha u ban ia syllok bad ki briew shaphang ka jingshisha jong ka niam khristan. Kane ka jingpyrshang jongu ban rung sha ki iing, ka la sei ia u soh uba pynkmen shibun ia ka balang, namar dei ha kane ka snem ba la ioh ban pynrung balang haduh 23 ngut.'

Wat la u la leit shong sha Smit, pynban u Bah Alba um shym la klet ia la ka lyngkor kaba u dei ban kit na ka bynta ka balang. La iathuh ba um ju pep ban poi sha ki jingiaseng jong ka balang ha ki sngi Balang, Sngi Saitjaiñ bad Sngi U Trai. Ha ka jingiapait lieng kaba ka balang ka la ia kynduh ha ka snem 1957, une u tymmen basan u la ialeh shitom katba lah ban wallam ia ka jingiashong suk shong saiñ ha ka balang.

Hadien ba ka balang Smit ka la ioh la ka jong ka balang ha ka 29 tarik u Nailur, 1963, u Bah Albaris u la shimti syndon ha kaba khmih ia kane ka balang. Namarkata, u la long ruh u tymmen basan uba nyngkong eh jongka. Ha shwa ba un leit jynduh sha smit, u Bah Albaris hadien ba u la die noh ia ka iing kaba u ju shong ha Nongkrem, u la ai sngewbha ruh artad kawei ka jaka kaba don ha Niangkynring ban long u lum jingtep jong ka balang.

Hadien ba u la long u tymmen basan ba pura jong ka balang Smit, ka Balang Smit ka la nang kiew irat ha ka liang ka jingdonbreiw bad ha ka kam jong ka jingialap. Ha ka snem 1975, U Blei u la ibit bah shim noh shalade ia i lok jongu, i kong Phlorida Warbah. Kane ka jingjia ka la ktah palat ia u. Ka daw kaba

kongsan eh joog kane, ka long, namar ba une u tymmen basan um don khun. Naduh kane hi ka por, um shym la ioh shuh ka jingkoit jingkhiah kaba paka. Kumta ha ki sngi kiba khatduh jong ka jingim jong u, une u shakri jong u Blei u la leit sah noh bad i para jong u ha Ladthalaboh bad u la leit noh sha u Trai ha ka 23 tarik u Iaiong 1981. Ka balang Smit ka la pynlong ka memorial service na ka bynta jong u ha ka 7 tarik u Jylliew 1981.

Wat la une u tymmen basan um don shuh, hynrei ngim lah ban klet ia kaei kaba u la leh ha ka jingim jong u. Nalor ki jingiadei bad ka balang, une u tymmen basan u la long ruh u rangbah uba paw khmat ha ka Sub-district. Wat naduh ka por ba ym pat la phiah ia ka L.M.N.P. Sub-district, une u tymmen basan u la long u nongialam ba kham paw khmat. U la long bunsien u Chairman jong ka. Ha ka por ba la seng ia ka Lum Rapleng Sub-district, une u la long u tymmen basan ba rangbah duh bad u la long ruh u Chairman uba nyngkong eh jong kane ka Sub-district. Ha ka jingiadei bad ka Presbytery, u la long u tymmen basan uba ka Presbytery ka donkam. La bunsien u la long u Moderator jong ka. Naduh ka por ba ym pat shym la phiah ia ka Shillong Ri War Presbytery, une u tymmen basan u la long u dkhot ha ki Committee ba pher ba pher. Namar kata ka Balang Nongkrem bad ka balang Smit da lei lei kam lah ban klet ia ka jingim jong ka jingshakri kaba une u tymmen basan u la leh mynba u dang im. Kumba u la mih na ka iing kaba rjewblei, dei kata hi kaba la pynlah ia u ba un bat skhem ia la ka jingngeit lynter ki sngi ka jingim jongu.

4. U Bah Jerome Kharsyntiew:

La kha ia u Bah Jerome Kharsyntiew ha ka snem 1896. Une u rangbah u la mih tang marwei na ka iing ban long khristan. Ha shwa ban long khristan, u Bah Jerome u long uba shongshit bha ha ki kam ki rangbiria jong ka Raid Nongkrem. Hadien ba u la pdiang ia U Jisu Khrist, u la iehnoh ia kine kiei kiei.

Kum u khristan, u la long u khristan uba kitkhia shibun ia ki kam kiba ka balang ka la aiti ha u. U la long ruh u briew uba ieit ban ia syllok bad uba sngewrit haduh katta katta. La ka rukom ka jingim jongu ka long kaba kham jar jar, pynban kata ka jinglong kaba sngur kaba don ha u ka la pynlah ia u ban ioh ka jingshaniah jong ka balang.

Kumta ha ka snem 1948, ka balang ka la jied ia u kum u tymmen basan uba saw jongka bad la pynskhem ia u ha ka 21 tarik u Rymphang 1948 ha Presbytery kaba la long ha Umsyiem.

Hadien ba u la long tymmen basan, u la ioh ban shakri ia ka balang ha kaba paw tang kumba shisnem ne arsnem. Ka daw jong kane ka long namar ka jingbymshait bha ka met jongu. Hadien katto katne por, namar ka jingshitom jong ka met, u la dei ban kynriah jaka shong noh sha ka jaka kaba kham syaid. Kumta u la leit shong noh sha Bhoi (Khwan). Haba u la sngewthuh ba ka jingleit noh jong u ka la jan, une u shakri iong U Blei u la wan phai noh sha la shnong. Hadien kumba artaiew eiei U Blei u la khot noh ia u ha ka 12 tarik u Nailur, 1953.

Ha shwa ba un long tymmen basan, ka kam kaba u Bah Jerome u ju trei ka long ka kam bania. Ha kajuh ka poru la long ruh u misteri uba pawnam ha kito ki sngi. Kumta, wat la ka jirgshakri jong u ia ka balang kam shym dá paw eh, hynrei ka pulpit jong ka balang Nongkrem ka long ka matti lyngksiar jong-u, kaba ka balang da lei lei ruh lah ym klet ia ka kyrteng jongu wat ha ki pateng pakut ki ban dang wan ruh. La u la khlad noh, hynrei katba ka pulpit ka balang ka dang neng, kumta ruh ka kyrteng u Bah Jerome Kharsyntiew kan iai sah ha ka jingkynmaw jong ka balang

5. **U Hesting Manik Syiem :**

Une u dei u ksiew trai jong i Rupamai bad u Bah Nisingh Kharngi, u tymmen basan uba nyrgkong eh jong ka balang bad u khun uba hynñiew jong i Kesimai Syiem bad u Bah Sa'on Kharmudai. La kha ia u ha ka 9 tarik Jylliew, 1929 ha shnong Nongkrem hi. Haba u la dap 33 snem tam ka rta, ka balang ka la jied ia u kum u tymmen basan uba san jongka. La pynskhem tymmen basan ia u ha ka Presbytery kaba la long ha Nongkrem ha ka 9 tarik u Naiwieng, 1962. Nalor bun ki kam kiba u la leh ha ka jingiadei bad. ka kam sharai balang bad ka kam ialap ha ka balang, ka Sub-District, ka Presbytery ne Synod, ha ka snem 1981, u la ioh lad ban leit jingoh ia ka Balang Kmie ha ri Wales rynghat bad ka kynhun jong ka Mission Board Choir jong ka K. J. P. Synod. U la sah ha ri Wales naduh 29.4.81 haduh 25.5.81. Kane ka jingleit jongu ka la wallam ka burom ia ka balang na kaba u la mih. Mynta u dang long u tymmen basan jong kane ka balang.

LYNNONG - 10

Ka Rukom Trei kam ka Balang bad kiwei kiwei

Ka Committee Balang ka bat ia ka bor kaba ha khlieh duh ha kaba pyniaid ia ki kam balang baroh. Dei ka Committee balang kaba thung ia ki nongkit kam baroh ha ka balang. Ki dkhot jong ka Committee balang ki kynthup ia u Pastor, u Tymmen Basan bad ki Rangbah Balang kiba la shu jied shisien lai snem. Mynta ka balang ka don shiphew ngut ki Rangbah balang.

Namar ba ka balang ka don tang uwei u Tymmen Basan, khnang ba ka kam sharai balang kan kham biang bad iaid ryntih, la pynbeit ba ki Rangbah Balang ki dei ban khmih ia ki dong kiba pher ba pher kiba don hapoh ka balang. Kumta ka kam kaba mih na kano kano ka dong, dei ban wallam sha ka Committee Balang da kito ki rangbah balang kiba la pynbeit ban khmih ia kata ka dong. Da kumne ka balang ka iaid haduh mynta.

Nalor ki kam kiba wan na ka Sub-District, ka Presbytery bad Synod, ka balang ka don bun ki kam kiba ka dei ban leh. Da ki lad baroh, ka balang ka ialeh tyngeh kumno ban pynwan ia kiwei pat sha U Khrist. Halor jong kane ka phang, ka balang ka ju pynlong bun bun sien ki jingiaseng ialap man la ka snem ha ki dong ba pher ba pher jong ka shnong.

Nangta, ha ka snem 1968, ka balang ka la iashim bynta ha u Kynjri jong ka Jingdwai ba la pynbeit da ka Evengelical Fellowship of India. Ha ki snem kiba hadien ruh, ka balang ka la ioh lad ban pynlong bunsien ia u Kynjri jong ka jingrwai. Dang ha ka snem 1980, haba ka Mission Board jong ka K. J. P. Synod, ka la khot ia ki balang baroh kiba don hapoh jong ka ban ia shim bynta ha u Kynjri jong ka Jingdwai, kane ka Balang ruh ka la iashim bynta lem.

Naduh ba ka balang ka la ia kynduh ia ki jingeh ha ka snem 1957, bad hadien ba ka la iaid beit bad ryntih pat, ka balang ka la iaid dwai ia U Blei ba un pynmih na ka balang ia ki rishot kiba iaineh jong ka balang. Imat ka long ka jingshah shkor jong U Blei ia ka jingdwai jong ka balang, ba ha ka snem 1963, U Blei U la khot ia u bah Watsingh Warbah ban leit pyntbit ialade sha ka kam sharai balang ha Serampore College. Hadien ba u la pass ia ka B.D. ha ka snem 1966, la ordain pastor ia u ha ka Synod kaba la long ha Umpanai ha ka snem 1966. Haba la dep ordain pastor, u pastor Watsingh u la shimti ban sumar ia ka L. M. N. P. Sub District. Haba la phiah ia kane ka Sub-District ha ka snem 1974, u Pastor Watsingh u la long u pastor uba nyngkong eh jong ka Lum Raplen Sub-District bad u dang neh ruh ha kane ka pastorate haduh mynta. Namarkata, une u la long u pastor uba nyngkong eh uba ka balang ka la pynmih. Hadien jong u, u Bah Iaringtor Kharkhongngor ruh haba u la pyndep ia ka B.A., u la leit ban pyntbit ialade ha ka kam sharai balang ha ka snem 1969 ha ka United Theological College, ha Bangalore. Haba u la pyndep

ia ka jingpule ha ka snem 1972, la ordain pastor ia u ha ka Synod kaba la long ha Mawphlang ha ka snem 1975. Mynta u Pastor Iarington Kharkongngor, u khmih bad sumar ia ka Sadew-Mawkriah pastorate. Une u la long u pastor uba ar uba ka balang ka la pynmih.

Nalor ki jingiaseng ialap ba ka balang ka ju pynlong, ka balang ka don haduh mynta lai tylli ki skul ba la pyniaid hi da ka balang. Ka jingthmu jong kane ka long, ban sara ia kiba rit ha ka jingithuh ia U Trai naduh ba ki dang rit. Ka skul kaba ha ka dong Mawpynthaw, ka long ka skul kaba kham kyrpang kaba ka balang ka la buh khnang tang na ka bynta kumno ban ioh pynrung ia ka Gospel ha ka dong Mawpynthaw lyngba jong ki khynnah rit.

Kumba ia long lem ha ki balang baroh kiba don hapoh jong ka Synod, ka balang Nongkrem ka don ki jingiaseng miet balang ha ka sngi Balang, ka jingiaseng dwai ha ka sngi Saitjain bad ka jingiaseng skul pynpaw, jingiaseng iathuh khana bad ki jingiaseng dong bapher bapher jong ka balang man la ka sngi U Trai. Nalor kine, don ruh sa kiwei pat ki jingiaseng kiba pher bapher bad kita ki long :—

(1) Jingiaseng khynnah—Ia ka jingiaseng khynnah la pynlong ha ka Step Sngi U Trai. Dei hangne ba ia ki barit la hikai kumno ba kin rwai, kin dwai bad ban sngap ia ki jingiathuh khana kiba la thoh ha ka Kotbah. Nalor kane, ka jingiaseng khynnah ka ju pynlong man ka snem ia ka Social Gathering.

(2) **Jingiaseng samla**—Ià ka jingiaseng samla la pynlong man ka Sngi U Trai hadien ba la wai ka jingiaseng arsien. Ha ka jingiaseng samla don ki programme bapher bapher ba la pynbeit l/pa, kum ka Extempore Speech, ka Bible Discussion, Bible Quiz, kren subject bad kiwei kiwei. ka jingthmu jong ka jingiaseng samla hi ka long ban pynmlien ia ki samla jong ka balang ba kin kit ia ka lyngkor U Trai naduh ba ki dang samla. Bunsien la jù ong ba ka lawei jong ka balang ka shong ha ki samla, kumta kum ka shlem jong ka balang na ka bynta ka lawei, ka balang ka pynshlur shibun eh ha ki programme kiba pher bapher kiba ka jingiaseng samla ka don. Na'or ka jingiaseng ka don ki nong kitkam ia kiba la jied man ka snem kat kum ka Riti Pyniaid kam jong ka Seng Samla. Nangta, ka don ka General Committee, ka Executive Committee, ka Look-in bad Look-out Committee ka Social Service Committee bad ka Programme Committee. Kitei ki Committee baroh ki trei kam ha la ki jong ki jong ki phang. Shuh shuh man la ki snem, ka jingiaseng samla ka ju pynlong ruh ka jingiaseng ialap kaba neh baroh shitaiew lynter ha ki dong bapher bapher jong ka shnong, teng teng wat shabar na shnong ruh. Da kumne ka jingiaseng samla hangne ka im bad ka khih haduh mynta.

(3) **Jingiaseng Kynthei**—Ia ka jingiaseng kynthei la pynlong man ka sngi U Trai hadien ba la wai ka jingiaseng skul pynpaw. Ka kam kaba kongsan eh jong ki longkmie ka long ha kaba nang pyntyllun ia ka shalyntem jong ka jingshakri lyngba jong u khawkham. Katba

lah ban tip, ba ka thymmei jong une u khaw-kham ka long na iwei i longkmie iba la im mynshwa ha shnong Nohwet bad ka kyrteng jong i ka long i Kong Latem Khongsdoh. Dei na i ba u Babu Joel Gatphoh u la ioh nuksa ha ka jingshakri ia ka balang. Nangta dei ruh lyngba jong ka seng kynthei ba ka jingtrei ha ka liang ka Bible society ka la sdang ha kane ka shnong haduh ba kan da ioh la ka jong ka tnat trei kam jong ka ha ka 27 tarik u Nailur, 1981. Nalorkata, khnang ban nang pynkhlain ia ka jingshakri ha ki Rympei iing khristan naduh ka snem 1979, ka seng kynthei ka la pyrshang ban rung sha ki iing khristan baroh kiba don hapoh ka balang da kaba phiah ia ka ha ki dong kiba pher ba pher. Haduh mynta kane ka jingpyrshang ka dang sah, khamtam eh ha ka dong Mawmuthoh.

(4) **Jingiaseng dwai sngi Monday**—Ia kane ka jingiaseng la pynlong da ki group kiba pher ba pher ha ki jaka kiba pher ba pher. Ia kane la leh da ka jingsngewdonkam jong ka Synod hi. Ka jingthmu ba kongsan jong kane ka jingiaseng dwai ka long ba U Blei un pyn-thymmai bor ia ka balang bad ba un theh noh ia la u Mynsiem ha ki balang baroh kiba don hapoh ki pud jong ka Synod. Napdeng bun tylli ki group, mynta don sa tang katto katne ki group kiba dang iai neh. Hynrei ha ka miet Monday ha ka taiew ba nyngkong eh jong u bnai te, ka jingiaseng dwai ka dang neh hi kumjuh.

(5) **Jingiaseng dong ha ki sngi Pohia**—Ka dong Iewpomtiah ka don ka jingiaseng dong

kaba kyrpang ha ka sngi Palei. Kumjuh ruh ka dong Mawlynnei bad Mawpynthaw ka don kaba kum kane ka jingiaseng ha ka miet sngi Thohdieng. Kumba ka long mynta kine ki jingiaseng dong ki im bad ki iaid ryntih haduh mynta.

KI JINGAINGUH

Mynshwa, ka balang ka don bun jait ki jait jingainguh, kiba ka balang ka ju lum. Hynrei naduh ka snem 1°76, ka balang ka la iakut ba dei ban don noh tang kawei ka jingainguh ha kaba ki dkhot jong ka balang baroh ki dei ban wallam man la ka taiew ha ka jingiaseng arsien. Ka jingthmu jong kane ka long, ba ki dkhot jong ka balang baroh, la kumno kumno, kin kynjoh ban ai kawei na ka shiphew na kiei kiei kiba U Blei u la kyrkhu ha ka jingim jongki. Kane ka rukom ka la pynsuk shibun eh ia ki nongtrei kam Nalor kata, ym ju don shuh kiwei pat ki jingainguh. Hangne, ka iap ka im jong ka balang ka rieh. Namarkata, da kane ka rukom, iwei pa iwei i dkhot jong ka balang, ki ialeh shitom ban kynjoh sha kane ka thong. La kiwei kim tip katno ki ai sha ka kam U Blei, hynrei U Blei te u tip bad U iit ia ka dohnud jong kita baroh kiba ai sha ka kam jongU.

La baroh ki dkhot jong ka balang, kim pat da sngewkhia bha ia kane, hynrei na ki jingainguh kiba mih ba kaba kut jong ka snem, ka don ka dak jong ka jingkiew ha ka mynsiem ai jong ki briew sha ka kam ka jong U Blei haba ia nujor bad kito ki por kiba la leit noh. Kyr-

men ba ha ki sngi ki ban sa wan, ka balang kan jop ia kane ka thong. U Malakhi te u dawa kumne na ki hangeit baroh :

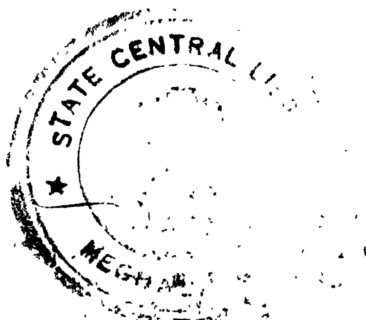
"Wallam ia kaba shiphew baroh sha ka jing jingkynshew, khnang ban long ka jingbam ha ka iing jong nga bad to tynjuh ia nga te ha kane ong U Trai ki pait, la ngan plie ne em ia ki jingkiang jong ka bneng ha phi bad theh noh buk ha phi ia ka jingkyrkhu kat ban ym ngiam jaka shuh."

Ai te, namarkata, kum ka balang baroh kawei, ha kawei ka sngi ngin lah ban ong.

"Theh Ah Trai mynta ngi kyrpad,
I'u lapbah ha ngi to ai ;
Ngi dang ap Ah Trai ngi dang ap,
Baroh lang to pynthymmai."

Hangta te, ka Shakeina jong U Blei kan da tyngshaiñ ber ha ka Balang kaba u la seng ha kane ka jaka.

KABA KUT

Printed at—**Khasi Jaintia Press,**
Mawkhar, Shillong-793 001.

Rs. 4.00